

Su Hizmetlerinde Dönüşüm: Bir Durum Değerlendirmesi

Kutlu Dane

Giriş

Yenilenebilir temiz su, yeryüzündeki toplam su miktarının çok küçük bir bölümünü oluşturmaktadır. Buna karşılık, yeryüzündeki temiz su kaynaklarının dünya nüfusuna oranla yetersiz kalması gibi bir durumdan henüz söz edilemez. Dünya üzerinde güneş tarafından sağlanan enerji ile oluşan hidrolojik döngü, dünya nüfusunun ihtiyaçlarını birkaç kez karşılayacak kadar temiz su sağlamaktadır. Ancak, temiz su kaynaklarının coğrafi dağılımındaki dengesizlikler nedeniyle, bazı durumlarda ihtiyaçların karşılanması sağlanamamaktadır (Jackson et al, 2001, s. 1027 – 1034). Bu nedenle, örneğin Dünya Sağlık Örgütü (WHO) ve Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu (UNICEF) verilerine göre 1 milyarın üzerinde insan bugün temiz içme suyundan yoksun yaşamaktadır. Ayrıca günde 3900 çocuğun temiz içme suyu ve yeterli kanalizasyon altyapısından mahrum olmalarından kaynaklanan hastalıklardan hayatını kaybettiği bilinmektedir (Langford, 2005, s. 273).

Bir ülkenin sahip olduğu su varlıklarının yeterli olup olmadığı, “yıllık yenilenebilir tatlı su miktarının” ölçülmesi ile bulunmaktadır. Bu miktar yıllık 1000 m³’ün altına düştüğünde, “su kıtlığından” söz edilmektedir. 1670 m³’e kadar olması durumunda ise “su baskısı” söz konusu olmaktadır. Bu anlamda 2050 yılına kadar 54 ülkenin su sıkıntısı yaşıyor duruma geleceği tahmin edilmektedir. Orta Doğu, Kuzey Çin, Afrika’nın büyük bir bölümü, Kaliforniya gibi pek çok alanda su kaynakları şimdiden tükenmek üzeredir (TMMOB, 2007). Küresel anlamda bakıldığında su kullanımında da dengesizlikler olduğu açıktır. Dünya üzerindeki temiz su kaynaklarının kullanımının %85’i, dünya nüfusunun %12’si tarafından gerçekleştirilmektedir (Kartal, 2008).

Üstelik küresel ısınma olgusu, bu süreci hızlandıracak gibi görünmektedir. Her ne kadar bazı ılıman bölgeler ile kutup bölgeleri küresel ısınma sonucunda daha fazla yağış alacak gibi görülse de, diğer bölgelerin çoğu için bu durumun tersinin söz konusu olması beklenmektedir (Jackson et al, 2001, s. 1037).

Bu yazının amacı, su kaynaklarının işletilmesi, suyun pazarlanması ve insan topluluklarının suya olan gereksinimlerinin giderilmesi süreçlerinde özellikle son 30 yılda meydana gelen dönüşümün sonuçlarının değerlendirilmesidir. Konu, aşağıda ağırlıklı olarak kentsel temiz su temini noktasında ele alınacak, tarımsal sulama ve kentsel kanalizasyon ve arıtma gibi konulara daha düşük yoğunluklu olarak değinilecektir. Bunun nedeni, özellikle tarımsal sulama konusunun tarım kesiminin sorunları ile bütünleşik bir biçimde ele alınmasının gerekli olduğunun düşünülmesi, kentsel anlamda da içme suyu temini dışındaki hizmetlerin aşağıda açıklanacak olan yapıya entegre olduğunun görülmüş olmasıdır. Bu nedenle bu konulara sadece yeri geldiğinde değinilecektir.

Su Hizmetinin Metalaştırılması: İdeolojik Arka Plan

The Economist dergisi tarafından 2003 yılı Temmuz ayında yayınlanan ve su hizmetlerini konu alan incelemede, suyun geçtiğimiz yüzyıl boyunca yanlış yönetildiği ve düşük fiyatlandırıldığı ileri sürülmüştür (Bond, 2004, s. 7). Bu yaklaşım, suya ilişkin günümüzde uygulama alanında giderek güçlenen ve suyu bir meta olarak gören anlayışın bir yansımasıdır ve aşağıda “meta yaklaşımı” olarak ele alınacaktır. Literatürde bu yaklaşımın hâkim olmasının nedeni, içerdiği iktisadi ve sosyal çıkarsamaların toplumsal açıdan mükemmel bir sonuç yaratması değildir kuşkusuz. Hatta tam tersine su alanındaki metalaşmanın sonuçları aşağıda ele alınacağı üzere korkunçtur. Ama küresel su endüstrisi, kentlerin çevresinde dizilmiş insanların musluklarını kapatırken,

akademideki ve uluslararası kuruluşlardaki kalemlere para akıtan muslukları sonuna kadar açmaktadır.

Literatürde, su alanında yaşanan küresel sorunlara ilişkin çeşitli yaklaşımlar geliştirilmiştir. En genel ifadesi ile dört yaklaşımdan bahsedilebilir; (1) Meta Yaklaşımı, (2) Kamusal Yaklaşım, (3) Yerelci-sivil toplumcu yaklaşım, (4) Sosyal Haklar-İnsan Hakları Yaklaşımı.

Öncelikle, su hizmetlerinin tarihsel olarak ne şekilde sunulduğuna ilişkin bir ön bilgi vermek yerinde olacaktır. Sanayi devrimi sonrası kentsel içme suyu hizmetlerinin örgütlenmesi genellikle dört ana döneme ayrıştırılarak incelenmektedir. Başlangıçta su hizmetleri özellikle Avrupa’da özel kesim tarafından yürütülmekte iken, sonraları kamu kesimi tarafından yürütülmeye başlanmıştır (Prasad, 2006, s. 670).

1. Sanayi devrimi – 19. yy ortaları: Sanayi devriminin etkisi ile kırsal alanlardan kentlere göç yaşanırken, su teminine yönelik hizmetler özel kesim tarafından sunulmuş ve bunun bedelini ödeyebilecek zengin kesimlere yönelik olmuştur.

2. 19. yy ortaları – 1. Dünya Savaşı: Kentlerde su temini ile ilgili yetersizliklerden kaynaklanan sağlık sorunları, bu konuda önlem alınmasını gerektirmiştir. Böylelikle (özel kesim tamamıyla ortadan kalkmasa da) su alanında belediyelerin uygulamalarının sayısında önemli artışlar görülmüştür.

3. Birinci Dünya Savaşı sonrası – 1970’lere kadar: Su ve bunun yanında elektrik ve iletişim gibi alanlarda devletlerin daha aktif olduğu dönemdir. Bazı ülkelerde su hizmetleri yönetimleri kamulaştırılmış, bazılarında ise belediyelerin aktif rolü devam etmekle beraber merkezi yönetimlerin su yatırımlarındaki rolü artmaya başlamıştır.

4. 1980 sonrası: Kamu kesiminin su hizmetlerindeki rolü azaltılmış, bunun yerini özelleştirmeler almıştır. Bu dönemde çevre konusundaki bilinç kamu kesiminin elindeki su yönetimlerine karşı kullanılmış, özelleştirmeler su “israfının” giderilmesinin bir yolu olarak sunulmuştur (Çınar, 2006, s. 45 – 50).

Aslında başta sayılan yaklaşımlardan meta yaklaşımı haricindeki diğer üçü, kısmen de olsa bu yaklaşıma karşıt olarak geliştirilmişlerdir. Meta yaklaşımı, 1980’lerden itibaren uygulama alanında baskın olan yaklaşımdır ve IMF ve Dünya Bankası gibi uluslararası kuruluşlar ile özellikle Avrupa’lı su şirketleri tarafından desteklenmektedir. Bu yaklaşıma göre evsel, sınai ve tarımsal su kullanımı “fiyatlandırılmalıdır”. Fiyatlandırma mekanizmasının aşırı tüketimi engelleyerek su kaynaklarının kullanımını etkin bir hale getireceği savunulmaktadır. Diğer yandan meta yaklaşımına göre suyun dağıtımı da piyasalaştırılmalıdır. Kamu bütçesi üzerindeki borç kısıtları dolayısıyla

yeni su yatırımlarına girişemeyen ülkeler için, su hizmetlerinin “etkin sunumunu sağlamak amacıyla” özelleştirme ve piyasalaştırma süreçlerinin işletilmesi kaçınılmaz görülmektedir. Mal yaklaşımı, su kaynaklarının da kamu mülkiyetinden alınarak özel mülkiyete verilmesi gerektiğini savunmaktadır (Langford, 2005, s. 274).

Dolayısıyla meta yaklaşımı, temelde bir metalaştırma süreci başlatmayı ve bunun sonucunda su hizmetleri yönetiminin özel kesime devredilmesini hedef olarak göstermektedir. Bu yaklaşım, 1990’larla beraber hız kazanmıştır. 1970’lere kadar (yine kapitalizm koşullarında olmakla beraber) suyun kamusal kuruluşlar tarafından yönetilmesi söz konusu iken, bu yeni süreçte su hizmetleri sunumunun özel kesime devredilmesinin ardında, kamunun ekonomideki rolüne ilişkin 1980 sonrasında güçlü bir biçimde dile getirilen ve “Washington Konsensüsü” olarak adlandırılan yaklaşım yatmaktadır. Buna göre devletler diğer tüm alanlardaki kontrollerini olduğu gibi, su gibi doğal kaynaklar üzerindeki sorumluluklarını da özel kesime devretmelidirler (Barlow ve Clarke, 2002). Meta yaklaşımı, geleneksel sosyal politikaların yerine sınırlı bir refah devleti, esnek bir emek piyasası ve kısıtlı maliye politikaları öneren bir yaklaşımın doğal uzantısıdır (Prasad, 2006, s. 669).

Bununla beraber, özelleştirmelere karşı yükselen toplumsal muhalefetin etkisiyle, bahsedilen süreç bu kadar rahat işletilememektedir. Bunun yerine, özelleştirme sürecine yeni isimler verilmekte, yeni yöntemler denenmektedir; kamu-özel sektör ortaklığı, özel sektör katılımı vd. (Yılmaz, 2006). Dünya Bankası ve diğer kredi kuruluşlarınca su hizmetleri alanında finanse edilmekte olan özelleştirme projelerinin büyük çoğunluğunda kamu-özel sektör ortaklığı adlandırılması görülmektedir. Bu adlandırma, “kamu katılımı”, “demokrasi” ve “şeffaflık” gibi kavramları akla getirmekte ve bir meşruiyet etkisi yaratmaktadır. Diğer yandan aynı adlandırmanın kamu kaynaklarının özelleştirmelere aktarılması mekanizmasını “gizlediği” de ortadadır (Shiva, 2007, s. 116). Dünya Bankası, bu ortaklıkların ne şekilde gerçekleştirileceğine dair yayınladığı “Su ve Kanalizasyon Hizmetlerinde Özel Katılım İçin Araçlar” adlı yayın ile yol gösterici rolünü üstlenmiştir (Kayır, 2007, s. 33).

Bu yöntemler, değişik özelleştirme yöntemleri olarak değerlendirilebilir. Eğer su hizmeti tamamen özelleştiriliyorsa, bu durumda kamu kesiminin sorumluluğu tamamen ortadan kalkacaktır. Bunun yerine, kamu kesimi – özel kesim ortaklığı söz konusu olduğunda ise, suyun mülkiyeti kamu kesiminde olmakla beraber, dağıtım konusunda özel kesim sorumlu olmaktadır. Kamu kesimi ile özel kesimin ortak olduğu durumlar genellikle, devletlerin su hizmetlerine yeterli kaynağı ayıramadıkları az gelişmiş ülkeler için savunulmaktadır. Diğer yandan bu ortaklıklarda kamu kesimine önemli bir denetim görevi

düşüyor olsa da, bu denetimin etkin bir biçimde sağlanması da mümkün görülmemektedir (Kartal, 2008).

Kamu-özel sektör ortaklıklarına uluslararası kuruluşlar tarafından milyarlarca dolar yardım sağlanmaktadır. Bu yardımlar, ilgili ülkelerde (veya yerelerde) su ihalelerini almak için çok düşük fiyatlar veren su şirketlerine sağlanan sübvansiyonlardan başka bir şey değildir (Shiva, 2007, s. 116). Aşağıda bu süreci yöneten kurumsal yapı daha ayrıntılı olarak ele alınacak olsa da, özellikle Hizmet Ticareti Genel Anlaşması'nın (GATS) su alanındaki hükümlerine kısaca bakmak yararlı olacaktır.

Anlaşmanın 1994 yılında kabul edilen şeklinde 11 hizmet dalı ve 155 alt hizmet dalı kapsamıştır. Bunların arasında su hizmetleri yer almamaktadır. Ancak 2000 yılında başlayan müzakerelerde yeni hizmet dallarının tanımlanmasına devam edilmektedir. Su hizmetleri de “çevre hizmetleri” olarak anılan bir hizmet kolunun altında kendisine yer bulmuş durumdadır (Yılmaz, 2006). Bu yerleştirme, Avrupa Birliği (AB) tarafından yapılan önerilerin eseridir¹. Birlik, su hizmetlerini çevre hizmetleri başlığı altına koydurarak, su hizmetlerinin piyasalaşmasında kendi çıkarlarının olduğunu çok açık bir biçimde göstermiştir (Hayırsever ve Topçu, 2008, s. 285). Diğer yandan GATS'ın “stand-still” adı verilen ve imzacı ülkelerin geri dönüşlerini ağır yaptırımlara bağlayan prensibi, su hizmetlerinin bir kez GATS gereğince özelleştirilmesi sonucunda bir daha geriye dönüşün olmadığı anlamına gelmektedir (Yılmaz, 2006).

AB üyesi ülkelerde ve birlik yönetiminde de suyun özelleştirilmesine yönelik önemli bir açılım sağlanmakta olduğu görülmektedir. Örneğin GATS kapsamında “çevre hizmetleri” hakkındaki müzakereler devam ederken, AB Komisyonu, bünyesindeki ülkelerde faaliyette bulunan su şirketlerine, sürece ilişkin taleplerinin sorulduğu bir anket yollamıştır. Anket sonucunda bu şirketlerin, örneğin girdikleri ülkelerdeki yerel firmalarla eşit koşullarda çalışmalarını, çalışmalarının yasal olarak güvence altına alınmasını ve kârlarının transferlerinin garanti altına alan anlaşmalar yapılmasını talep ettikleri görülmektedir (Yılmaz, 2006).

Diğer yandan, su hizmetlerinin özelleştirilmesini içeren tek anlaşma GATS değildir. Kuzey Amerika Serbest Ticaret Anlaşması (NAFTA) da ben-

---

¹ AB Komisyonu, 2006 Şubat ayında bir açıklama yaparak, evsel kullanıma yönelik olan su hizmetinin GATS kapsamında bu görüşme turunda değerlendirilmeyeceğini belirtmiştir. Burada AB içerisindeki toplumsal muhalefetin etkisi büyüktür. Ama şuna da dikkat edilmelidir ki, su hizmeti (1) sadece evsel kullanıma ilişkin boyutu ile görüşmelere alınmayacaktır, (2) sadece bu turda görüşmelere alınmayacaktır. Yani gelecekte aynı sürecin işleyeceği çok açıktır.

zer hükümler içermektedir. NAFTA'ya göre doğal ve suni sular ile havalandırılmış sular çok açık bir biçimde ticarete konu olabilen mallar olarak tanımlanmıştır (Shiva, 2007, s. 124).

Peki, su kaynaklarının/hizmetlerinin metalaştırılması, kapitalizmin kendi rasyonalitesi açısından mümkün müdür? Yani, bu kaynaklar üzerinde mülkiyet haklarının belirlenmesi mümkün müdür? Bu soruya şu şekilde yanıt verilebilir: bir su havzasından buharlaşan suyun, nereye yağmur olarak düşeceği önceden bilmek mümkün değildir. Buharlaştırma-yağmur döngüsü sırasında bu takip imkansız bir hal almaktadır. Dolayısıyla toprak mülkiyetinden farklı olarak su mülkiyetinde bir belirsizlik söz konusudur (Yılmaz, 2008). Kamu ekonomisi disiplininin yaklaşımı ile düşünüldüğünde, suyun bir "küresel kamusal mal" olduğu, dolayısıyla burjuva iktisadının yaklaşımı ile düşünüldüğünde bile "etkin" sunumunun mümkün olmadığı ortadadır. O halde mal yaklaşımı ile amaçlananın ideolojik hegemonya açısından çok şık bir kavram olan "etkinlik" olmadığı söylenebilir.

Küresel su sorunlarına yönelik geliştirilen ikinci yaklaşım "kamusal yaklaşımdır." Bu yaklaşıma göre su kaynakları kamu kesiminin yönetim ve denetiminde olmalıdır. Kamusal yaklaşım en azından su alanındaki özelleştirmelerin sona ermesi gerektiğini savunmaktadır (Langford, 2005, s. 275). Bu yaklaşıma göre, kamu kesimi su hizmetinin fiyatlandırılmasına ilişkin süreçteki tekel rolünü yitirmemelidir. Ayrıca su kaynaklarının mülkiyeti her zaman kamu kesiminde olmalı ve su hizmetleri de her zaman kamu kesimi birimleri tarafından sunulmalıdır. Kamu kesimi, su hizmetlerinin fiyatlandırılmasında maliyetleri göz önüne almak zorunda değildir. Bunun yerine, çapraz sübvansiyon yöntemi ile maliyetin çoğunluğu varlıklı kesimlere ödettirilebilmektedir (Topçu, 2007, s. 19).

Meta yaklaşımını savunanların iddialarından belki de en önemlisi, kamu kesiminin su hizmetini sunmada başarısız olduğu ve bunun da su israfına yol açtığıdır. Bununla beraber literatürde, gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde kamu ve özel kesim su hizmetleri yönetimlerinin karşılaştırmalı performansını konu alan araştırmalarda, verimlilik açısından bu iki kesim arasında kayda değer bir farklılık saptanamamıştır (TMMOB, 2007).

Bununla beraber, kamusal yaklaşım tek başına ele alındığında meta yaklaşımına anlamlı bir karşı çıkış değildir. Herşeyden önce bu yaklaşım, kamu iradesini bu süreçte edilgen bir unsur olarak tanımlamaktadır. Oysa su hizmetinin özelleştirilmesi sürecinde çoğu ülkede hükümetler pro-aktif roller üstlenmektedirler. Dolayısıyla ortada bir irade uyumsuzluğu bulunmuyor iken, kamu kesiminin tekrar su hizmetlerini sunma rolünü üstlenmesini talep etmek en azından "eksik" bir argümandır.

Su sorunlarına ilişkin geliştirilen bir diğer yaklaşım ise “yerelci-sivil toplumcu” yaklaşımdır. Bu yaklaşım ise su hizmetlerinin sunumunda yerel yönetimleri ve sivil toplum kuruluşlarını ön plana çıkarmaktadır. Yerelci-sivil toplumcu yaklaşımın ardında yerelleşme teorisinin yattığı, bu yaklaşımı savunanların “hizmette halka yakınlık” (subsidiarity) gibi ilkelerden yola çıkmakta oldukları kolaylıkla tahmin edilebilmektedir. Bu yaklaşıma göre suyun özelleştirilmesi de suyun yönetiminin merkezi idareye verilmesi de istenilir değildir. Su yönetimi, bu hizmetten yararlanmakta olan topluluklara hiyerarşik açıdan ne kadar yakın bir yönetim tarafından verilirse, sonuç o kadar etkin olacaktır.

Bununla beraber, benzer bir yaklaşım Dünya Bankası tarafından da dile getirilmektedir. Dünya Bankası, merkez yönetimlere bir yandan suyun ticarileştirilmesi için baskı yaparken, diğer yandan da su hizmetlerinin yerel yönetimlerin yetki ve sorumluluğuna verilmesi yönünde talepler ileri sürmektedir. Bu talepler, şeffaflık, hesap verilirlik, mali özerklik ve katılımcılık gibi unsurlara dayandırılmaktadır (Topçu, 2007, s. 23). Uygulamada da su hizmetinin sunumu artan oranda belediyelere ve diğer yerel yönetim organlarına bırakılmakta, kaynak yetersizliği nedeniyle özelleştirmelerin önü açılmaktadır. Yani bu yaklaşım bir bakıma meta yaklaşımının önünü açan bir geçiş aşaması oluşturmaktadır.

Küresel su sorunlarına ilişkin geliştirilen yaklaşımların sonuncusu ise “sosyal haklar-insan hakları yaklaşımı” olarak adlandırılabilir olan yaklaşımdır. Bu yaklaşım suyun karşılanması gereken önemli bir gereksinim olduğundan hareketle, yeterli içme suyuna ulaşımın kesin ve pazarlık yapılamaz bir insan hakkı olduğunu savunmaktadır (Langford, 2005, s. 275). Suyu erişim hakkı, İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi’nin 3. maddesini oluşturan yaşam hakkının bir unsuru olarak görülmektedir. Bu yorumun en önemli temeli, suyun insanca yaşamak için en önemli koşul olmasıdır (Kartal, 2008). Sosyal haklar yaklaşımı çoğu zaman kamusal yaklaşım ya da yerelci yaklaşımla uyumludur (Topçu, 2007, s. 23).

Hak kavramı şu açıdan önemlidir; eğer su hizmetleri bir “hak” olarak değil, bir “ihtiyaç” olarak tanımlanırsa, bu durumda metalaşmanın önü açılmış olunacaktır (Kartal, 2008). Diğer yandan BM tarafından ortaya konulan “Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesi”nde su hakkına ilişkin bazı noktalar bulunmaktadır. (11. ve 12. madde) Buna göre, su hakkı, diğer hakların kullanılması açısından temel bir koşuldur. Yine su hakkına ilişkin olarak BM sözleşmesi bazı kıstaslar belirlemiştir; sağlanan suyun yeterli ve sürekli olması, güvenli olması, ekonomik açıdan erişilebilir olması bunlardan sayılabilir.

Bu “hak” kavramının somut unsurları ise şunlardır; suyun yeterli kalite ve miktarda olması, bireylerin evlerinin içinde ya da yakınında sunulması, suya eşit erişim olanağının tanınması (yaşlıların, kadınların ve engellilerin olanaksızlıklarının göz önüne alınması) ve suyun fiyatının, erişebilirliğini engellemeyecek düzeyde olması. Ayrıca, su hakkının kullanılmasında kamu kesimine önemli görevler düşeceği belirtilmektedir. Bunlar yukarıda anılan ilgili BM yönetmeliği tarafından da sıralanmışlardır. Bunların ilki, su hakkına uymak ya da saygı göstermektir. Bu ilke, örneğin bir bölgenin ya da başka bir ülkenin susuz kalmasına neden olmamak ya da borcu olan su abonesinin suyunu kesmemek şeklinde ele alınabilir. Eğer bir kişinin suyu kesiliyorsa, o halde o kişinin mutlaka alternatif ve yeterli kaliteye – miktara sahip bir su kaynağı olması gerekmektedir. Diğer yandan, kaçak yapılaşma olan bölgelere su verilmesi, çoğu kez bu bölgelerin resmi makamlarca tanındığı anlamına geldiği düşünüldüğünden, bu bölgelere su hizmeti sağlanmamaktadır. Ancak bir bireyin suya erişim hakkı, onun oturduğu evin durumu ile ilgili değildir. Kamu kesiminin ikinci bir görevi korumadır. Bu görev, bireylerin ya da kurumların, diğerlerinin su hakkını engellemesinin önüne geçilmesidir. Örneğin, petrol şirketlerinin su kaynaklarını kirletmesine karşı devletin sorumluluğu bulunmaktadır. Kamu kesimine bu anlamda yüklenen son görev ise, elindeki tüm kaynakları kullanarak su hakkının sağlanmasına çalışmaktır. Bu görev, suya erişimi genişletmek için bir plan ve strateji oluşturulmasını da içermektedir (Langford, 2005, s. 277 – 280).

Kamu kesimi ise, uygulamada bu görevleri yüklenmek bir yana, bunun aksine neoliberal politikaları tüm hızıyla ortaya koymakta ve bu doğrultuda su hizmetlerinde özelleştirmeler gerçekleştirmekte ya da planlamaktadır. Öte yandan, suya erişimin ya da su hizmetlerinden yararlanmanın bir “hak” olarak sunulması yeterli bir tanımlama olarak görülmemektedir. Bunun en önemli nedeni, “hak” kavramının kendisinin barındırdığı sorunlardır. Marx’ın ilk yazılarından itibaren pek çok kez demokratik hakların sağlanmasına önem verdiği bilinmektedir. Yahudi sorunundan basın özgürlüğüne bu durum örneklerle zenginleştirilebilir. Yine bu bağlamda hakların önemsenmemesi, bu haklara karşı sürdürülen saldırılara karşı pasif kalınmasına yol açan eğilimler yaratabilme potansiyeli açısından da tehlikelidir (Talbot, 2005). Yine de haklar konusu, tarihsel ve mücadeleye içkin bağlamından koparılmış bir biçimde ele alındığında tehlikeli bir noktaya işaret etmektedir. “Su hakkı” konusunda da durum aynıdır. “Halkın su hakkı” ya da kısaca “su hakkı” denilen kavram önemlidir. Ama bu hakkın sağlayacağı eşitlik, yine kapitalist toplumun eşitsizliğine dayanmaktadır. Bunu bir adım öteye götürebilmek için, sorunu sınıfsal olarak da ele almak gerekmektedir. İstihdam edilmiş ya da edilmemiş

üyeleriyle bütün bir işçi sınıfı açısından durumun kavranmasıyla, burjuva sınıfı açısından durumun kavranması farklı olacaktır. Dolayısıyla tek başına “su hakkı” mücadeleyi son noktaya götürebilecek bir açılım sağlamamaktadır.

Su hizmetlerine ilişkin ileri sürülen yaklaşımlar arasından kamucu yaklaşım ve hak yaklaşımı, meta yaklaşımından ve kısmen de bu yaklaşıma hizmet ettiği için yerelci/sivil toplumcu yaklaşımdan ayrı tutulmalıdır. Bu alanda ileri sürülebilecek bir Marksist yaklaşım, kamucu yaklaşım ve hak yaklaşımının bazı öğelerini kullanabilecektir. Ancak yine de, bu yaklaşımların ufuklarının kaçınılmaz olarak sınırlı oluşundan hareketle, su hizmetleri alanında yaşanan tartışmalara Marksist araçlarla yaklaşılmasını sağlayacak bir yaklaşımın inşa edilmesi oldukça önemlidir. Bizim buradaki amacımız, böyle bir teoriye temel olabilecek verileri ortaya koymak ve su hizmetleri alanında bütünlüklü bir Marksist yaklaşımın inşasının ancak zaman içerisinde ve kolektif bir çabayla geliştirilebileceğine işaret etmekle sınırlıdır.

Su Hizmetlerinin Metalaşması: Kurumsal Arka Plan

Küresel su politikaları, akademik çevrelerin “bilimsel” öngörülleri doğrultusunda kendiliğinden ortaya çıkmamaktadır kuşkusuz. Bu politikaların yürütücüsü olan aktörler, su hizmetlerinin yürütülmesi noktasında benzer yaklaşımlara sahip olan bir çok uluslararası/ulusal kurum ve kuruluştur. Ancak bunlar sadece benzer ideolojik perspektife sahip örgütler değildir. Bunlar arasında yoğun organik ilişkilerin varlığından da söz edilebilir. Dolayısıyla aşağıda açıklanacak olan kurumsal yapının bir örgütler listesinden çok, merkezinde uluslararası tekelleci sermayenin bulunduğu piramit şeklinde bir şebeke olarak değerlendirilmesi daha doğru olacaktır. Bu şebekenin kendi içerisindeki (hem uluslararası kuruluşları hem de firmaları kapsayan) iş birliği, en küçük ölçekli yerel düzeylerde bile yaygınlaştırılmaya çalışılmaktadır (Salihoğlu, 2006, s. 6).

Su konusunda küresel ölçekte gerçekleştirilen girişimler 1970’li yıllara dayanmaktadır. 1972 yılında Uluslararası Su Kaynakları Birliği, ABD merkezli olarak ve su alanında faaliyet gösteren özel kesimin girişimleri sonucunda kurulmuştur. Bu oluşum, Dünya Su Konseyi adı verilen ve günümüzde küresel su politikalarının belirlenmesi açısından önemli bir yere sahip olan oluşumun kurulmasında da ön planda yer almıştır (Yılmaz, 2008).

Dünya Su Konseyi, dünya su devi Suez, Kanada yardım kuruluşu CIDA ve Mısır hükümetinin girişimleriyle, 1996 yılında Marsilya’da düzenlenen bir toplantının sonucunda kurulmuştur (Bond, 2004, s. 20). Konseyin başlıca görevleri arasında; su ile ilgili kritik konuları belirlemek, su kaynaklarının yöne-

timinde ve stratejilerin geliştirilmesi aşamasında karar alıcılara yol göstermek ve sınır aşan sular gibi çatışmalı konularda çözüme katkı sunmak, su talebinin yönlendirilmesi için etkin politikaların ve stratejilerin oluşturulmasını sağlamak yer almaktadır (Kayır, 2007, s. 36). Konsey, aşağıda kendisi hakkında daha ayrıntılı bilgi verilecek olan Dünya Su Forumu'nun düzenleyicisi olması açısından önemlidir. Bu forum, su hizmetleri yönetimi ile ilgili küresel politikaların belirlenmesi amacıyla üç yılda bir değişik yerlerde toplanmaktadır.

Bununla beraber, Dünya Su Konseyi, su hizmetlerinin özelleştirilmesi konusunda çalışmalar yürüten tek kuruluş değildir. Daha pek çok kuruluşun adı buraya eklenebilir. Dünya Bankası, BM kalkınma programı ve İsveç yardım örgütü tarafından kurulan Küresel Su Ortaklığı (Global Water Partnership) bunlardan biridir. Kurumun takipçileri arasında kalkınma bankaları, uluslararası finans kuruluşları ve özel su firmaları bulunmaktadır. Kurum aynı zamanda çok taraflı yatırım bankaları, Uluslararası Finans Kurumu, Citibank, Lazard Freres, ABD Ex-Im Bankası, Suez ve Thames gibi su devleri ile çeşitli devletlerin temsilcilerinden ve Uluslararası Şeffaflık (Transparency International) ve Su Yardımı (WaterAid) gibi sivil toplum örgütlerinden oluşan bir ekiple beraber Dünya Altyapı Finansmanı Heyeti'ni² oluşturmaktadır. Bu heyetin belirttiği görüşler de şaşırtıcı olmayacak bir biçimde, küresel su yatırımcılarına uluslararası mali kuruluşlar tarafından daha fazla garanti verilmesi ve ülkelerin de su transfer ve baraj yatırımları için "borçlanmaya" devam etmeleri yönündedir (Bond, 2004, s. 19-21).

1999 yılında kurulan "Dünya Su Birliği" ise, daha sonraları Dünya Bankası, ABD kredi ajansı ve Avrupa Kalkınma Bankası'nın temsilcileri tarafından desteklenmiştir. Kurum, özelleştirme kelimesinin kullanılmasının rahatsız edici olduğunu, bu yüzden terminolojinin değiştirilerek kamu-özel işbirliği adının kullanılmasını tercih etmektedir ve bu anlamda özelleştirmeyi savunduğu açıktır (Bond, 2004, s. 20).

Bunun yanında Dünya Bankası'nın da su hizmetlerinin özelleştirilmesi konusunda önemli bir kurumsal yapı olduğu unutulmamalıdır. Dünya Bankası, 1960'lardan beri ülkelere "kamusal su hizmetlerini geliştirmeleri" için krediler vermektedir. Bununla beraber 1990'larla beraber su hizmetlerinde özel kesimin rolü hızla artmıştır. 1997 yılında en üst düzeye çıkmıştır (Prasad, 2006, s. 681). Kyoto'da düzenlenen su forumundan önceki birkaç yıl içinde Dünya Bankası'nın su sağlama projelerine 20 milyar dolar verdiği ve bunların "üçte birinde" "su hizmetlerinin özelleştirilmesinin" kredi koşulu olarak dayatıldığı bilinmektedir (Bond, 2004, s. 20). Bu kredilerin en büyük kullanıcısı %20'lik pay ile güney Asya ülkeleridir. Benzer bir durum IMF için

² Tamamı erkek üyelere oluşmaktadır.

de geçerlidir. Örneğin 2000 yılında IMF tarafından dağıtılan 40 kredinin 12 tanesinde su hizmetlerinin kısmen ya da tamamen özelleştirilmesi koşulu yer almaktadır (Shiva, 2007, s. 119).

Su politikaları alanında etkin olan bir diğer örgüt ise Birleşmiş Milletler'dir. Kuruluşun su alanında önemli çalışmaları bulunmaktadır; Gündem 21, Milenyum Kalkınma Hedefleri, Sürdürülebilir Kalkınma Dünya Zirvesi vb. Bunlar temiz içme suyuna erişim konusunda bir takım hedefleri işaret etmektedirler. Bununla beraber BM içerisinde su alanında en önemli örgütlenme "Dünya Su Değerlendirme Programı" adı verilen yapıdır. Bu program ve yayınladığı iki yıllık raporlar, küresel su politikaları üzerinde oldukça önemli etkiye sahiptir. Program ile istenenin işletme uygulamaları ve su kaynakları politikalarının daha iyi anlaşılması için gerekli araçların sağlanması olduğu belirtilmektedir (Salihoğlu, 2006, s. 8).

AB'nin de su alanında belirli politikaları ve bu politikaların yürütücüsü olan kurumları bulunmaktadır. Birliğin su politikasının en önemli unsuru "su çerçeve direktifi" olarak isimlendirilen belgedir. Bu belgenin içeriğinde su kaynakları yönetimine birliğin yaklaşımı saptanmaktadır. Diğer yandan 2002 yılının Mayıs ayında alınan bir karar, AB'nin su alanına bakışını açık bir biçimde ortaya koymaktadır. Bu karara göre su alanında "yönetişimi" geliştirmek amacıyla kurumsal güçlenme kapasite inşasının destekleneceği belirtilmekte, su alanında arz odaklı yaklaşımdan talep odaklı yaklaşıma geçilmesi gerekliliği vurgulanmakta, bu geçişin "suya ekonomik bir değer katılmasını" da içerdiği vurgulanmaktadır. Ayrıca AB metinlerinde de özel kesim – kamu kesimi ortaklığına ve tüketici-yatırımcı çıkarlarının korunmasına vurgu yapılmaktadır (Salihoğlu, 2006, s. 9 – 11).

Küresel su şirketleri, su alanındaki kurumsal yapılanmanın en son ve en önemli halkasını oluşturmaktadırlar. Bu şirketler, çoğu kez çok uluslu şirketler olarak adlandırılmaktadır. Bu adlandırma, şirketlerin arkalarındaki gücün yanlış anlaşılabilmesine neden olmaktadır. Şöyle ki, bu şirketlerin hareket alanlarında, arkalarındaki devletler büyük destekler sağlamaktadır. Yine bu şirketler öncelikle bu ülkelerin iç pazarlarında güçlenmiş, daha sonra küresel anlamda yayılmaya başlamışlardır (Salihoğlu, 2006, s. 15). Arkalarındaki devletler haricinde, yukarıda sayılan uluslararası kuruluşlar da önerdikleri ve uygulanmasını sağladıkları politika açılımları ile bu şirketlere destek olmaktadır. Su hizmetlerinin artan oranda bu şirketlere bırakılmasının sonuçları açıktır; yüksek kârlar, yüksek su fiyatları, ödeyemeyen müşterilerin sularının kesilmesi, anlaşmalarda gizlilik, düşük su kalitesi, yolsuzluk ve rüşvet (Barlow ve Clarke, 2002). Bu sonuçların tamamı ya da önemli bir kısmı, belirtilen şirketlerin girdikleri her ülkede ortaya çıkmaktadır.

Küresel ölçekte su hizmetleri yönetimi alanında faaliyet gösteren dev şirketler arasında pazarın büyük bölümünü elinde tutan iki şirketin Avrupa menseli olduğu bilinmektedir: Suez (Fransa), ve Vivendi (Fransa). Bunlara bir de Thames Water (İngiltere) eklenebilir.

Tablo 1: Küresel Su Devlerinin Anatomisi

Şirket	Bilgiler
Suez Lyonnaise des Eaux (Fransa) (diğer adıyla Ondeo*)	Yaklaşık 120 ülkede su alanında faaliyet yürütmektedir. 91 milyon kişiye su hizmeti, 49 milyon kişiye kanalizasyon hizmeti sunmaktadır. Özellikle Latin Amerika'da su hizmetleri alanında önemli etkinliği vardır. Arjantin'deki Aquas Argentinas firması bunun en önemli örneklerindedir. Güney Afrika'da 1992 yılından beri faaliyet göstermektedir. Diğer pek çok Afrika ülkesinde de faaliyetleri bulunmaktadır. Ondeo'nun gelirlerinin %68'i Avrupa'dan, %15'i Kuzey Amerika'dan, %8'i Orta ve Latin Amerika'dan elde edilmektedir. Şirketin 2730 yerel su otoritesi ile sözleşmesi bulunmaktadır ve şirket 1255 içme suyu üretim tesisi ile 1581 atık su işleme tesisini işletmektedir.
Vivendi Environment (Fransa)	Şirket, pek çok alanda faaliyet gösteren Vivendi Universal'in çevre hizmetleri kolunu oluşturmaktadır. Suez gibi bu şirket de yaklaşık 120 ülkede faaliyette bulunmaktadır. Latin Amerika'da Suez'den sonra ikinci en büyük firmadır. En etkin olduğu ülke Brezilya'dır. Afrika'da Gabon, Nijer ve Burnika Faso'da faaliyetleri vardır. Avrupa'da Prag kentinin su sözleşmesi bu firmaya verilmiştir.

* Ondeo, Suez Enviroment firmasının su hizmetleri kolu olarak tanımlanmaktadır.

Vivendi ve Suez, dünya su pazarının yaklaşık %70'ini ellerinde tutmaktadırlar. Bu firmalar bir yandan yeni satın almalarla büyürken, diğer yandan faaliyet alanlarında çoğu kez rekabetten kaçınarak bir çok şehirde ortak yavru şirketler kurabilmektedirler. Vivendi 37, Suez ise 33 ihalede diğeri lehine yüksek teklif vermiştir. Bu şirketlerin pazardaki baskın gücü, aşağıda sıralanan diğer şirketleri de bunlarla işbirliği yapmaya zorlamaktadır.

Thames Water (İngiltere - Almanya) Bir Alman elektrik şirketi olan RWE tarafından satın alınmıştır. Şili ve Meksika gibi ülkelerde su şirketlerinde hisseleri vardır. Bunun yanında bazı Avrupa ülkelerinde Vivendi ve Suez ile ortaklıkları bulunmaktadır. Thames Water'in yatırımları ABD ve Avrupa'da yoğunluktadır. Almanya ve İngiltere'nin yanı sıra İspanya ve Hırvatistan'da da önemli yatırımları vardır.

Biwater (İngiltere) 1968'de kurulmuştur. Temiz su ve atık su alanında faaliyet göstermektedir. Malezya, Polonya, Hong Kong, Almanya, Meksika, Filipinler, Kongo vb ülkelerde faaliyet göstermektedir. Panama'da elde ettiği su imtiyaz sözleşmesi ile ilgili önemli rüşvet iddiaları ortaya atılmıştır.

United Utilities (İngiltere) Estonya'nın başkenti Tallin'e su hizmetleri sağlayan AS Tallina Vesi'de International Water ile birlikte ortaklığı bulunmaktadır.

Saur (Fransa) Fransa'nın en büyük üçüncü, dünyanın en büyük dördüncü su işletmecisidir. Afrika'da dört ülkede su sözleşmesi, iki ülkede de elektrik sözleşmesi bulunmaktadır. Son dönemde Mozambik'ten çekilmiş, Zimbabve'de planladığı bir teklifi geri çekmek zorunda kalmıştır. Suez ve Vivendi ile yaptığı ortaklıklarla pazarda tutunmaya çalışmaktadır.

Devrimci Marksizm

Anglian Water (İngiltere)	Arjantin, Şili ve Brezilya’da Suez ve Vivendi ile ortaklıkları bulunmaktadır. Suez ve Vivendi ile yaptığı ortaklıklarla pazarda tutunmaya çalışmaktadır.
Acea (İtalya)	Roma kentinin su ve enerji hizmetleri kuruluşudur. Latin Amerika’da iki su sözleşmesi bulunmaktadır. Ayrıca elektrik sektöründe de Suez firması ile ortaklığı bulunmaktadır.
International Water (ABD - İtalya)	%50’sine İtalyan firması Edison SPA sahiptir. Firmanın halen Ekvador’da bir su imtiyaz sözleşmesi bulunmaktadır.

Kaynaklar: (Shiva, 2007, s. 125 – 126), (Ulusoy, 2007, s. 148-149), (Salihoğlu, 2006, s. 17 – 27), (Prasad, 2006, s. 681)

Tabloda bilgileri yer alan şirketlerin hakim oldukları küresel su piyasası, bu şirketlerin ortaklıkları ve işbirlikleri dolayısıyla tekelleşmenin en üst düzeyde olduğu piyasalar arasındadır. RWE adlı Alman enerji devinin Thames Water’ı satın almasının ardından Suez’in de Gaz de France adlı enerji devi ile birleşme amacıyla masaya oturması, bu tekellerin güçlerini göstermesi açısından önemlidir (Salihoğlu, 2006, s. 21). Sonuçta dünya su pazarına sadece iki büyük su tekeli ile bunların sahibi olan (ya da olacak olan) enerji devleri hakimdir.

Bu şirketlerin en önemli silahı, girdikleri pazarda kendilerine ödeme garantilerinin sunulmasıdır. Örneğin Vivendi firmasının temsilcilerine göre risklerin “makul olarak paylaştırılması” ve firmanın “makul bir kâr elde etmesinin garanti edilmesi” sağlanırsa firma ilgili ülkeye yatırım yapabilecektir. Özellikle Dünya Bankası, bu garanti konusunun altını çizmekte ve kamu kesimi-özel kesim ortaklığı olarak sunulan projelerde risklerin çok yüksek olduğunu belirterek kendisinin örneğin Orta Doğu ve Kuzey Afrika’da bazı projelerde bazı risk garantileri sağlayabileceğini duyurmuştur. Örneğin 1990’ların sonunda Gazze’de Suez şirketinin bir girişimini tamamıyla finanse etmiştir (Ulusoy, 2007, s. 145).

Dünyadan Bazı Örneklerle Su Hizmetlerinin Durumu

Dünya genelinde bu şirketlerin uygulamalarına bakıldığında ortaya oldukça “vahim” bir tablo çıkmaktadır. Ancak, herşeye rağmen özelleştirme süreci Dünya Bankası ve sayılan diğer kuruluşların nezaretinde uygulanmaya devam edilmektedir. Hükümetler ise bu sonuçları görmezden gelmekte, özelleştirmelerin kaçınılmaz olduğunu ileri sürerek küresel su devlerini artan bir oranda ülkelerine çağdırmaktadırlar.

İngiltere’de önceleri büyük oranda belediyeler tarafından olmakla beraber dağıntık bir halde yürütülen su hizmetleri, 1974 yılında ulusal düzeyde birleştirilmiş ve kamu kesimi tarafından yürütülmeye başlanmıştır. Thatcher yönetimi altında 1984 yılında British Telecom ve 1986 yılında British Gas gibi dev boyutlu özelleştirmeler gerçekleştirmiş olan İngiltere’de 1989 yılında da su hizmetleri yönetimi kamu kesiminin elinden alınarak özel kesime bırakılmıştır. Henüz 1989 yılında sektörde 50.000 çalışmanı bulunan 29 firma faaliyet göstermeye başlamıştır. Bu firmalar, su havzaları boyutunda dev monopollerdir. Su konusunda Muhafazakâr Parti’ye muhalefet yürüten İşçi Partisi de başa geldiğinde, 1990’larda vadettiği “yeniden kamulaştırmanın” oldukça uzağında politikalar uygulamıştır. Sonuçta İngiltere’de ve Galler’de su hizmetlerinin yönetimi, zaman içerisinde ödeme gücü ilkesinden, yararlanma ilkesine ve kamusalda özele kayan bir tablo ortaya koymuştur (Bakker, 2001, s. 144-156).

İngiltere ve Galler’deki özelleştirme süreci sonrasında su faturalarında yaklaşık %46 oranında bir artış gerçekleşmiştir. Bu süreçte su şirketlerinin savunuları, AB tarafından getirilen yeni standartlara uyum için bu artışın yapılmak zorunda olduğu noktasında olmuşsa da, aynı dönemde aynı standartlara tabi olan İsveç’in kamusal su hizmetleri yönetiminin maliyetlerinin (getiri oranının İngiltere’nin üçte biri oranında olmasına rağmen) İngiltere’nin oldukça altında olduğu bilinmektedir. Aynı durum İngiltere’nin yanı başındaki İskoçya için de geçerlidir (Dore et al, 2004, s. 43 – 44). Aynı süreç, sadece su kesintilerinin ve su faturalarına yansıyan ücretlerin artmasına yol açmakla kalmamış, ayrıca suyun özelleştirilmesinden bu yana toplam 20 akarsu, aşırı kullanım sonucunda kurumuştur (Ulusoy, 2007, s. 150).

Fransa’da İngiltere’den farklı olarak özelleştirmelerde su kaynaklarının kamu elinde kalmasına devam edilmektedir. Ancak, bu kaynakların işletim hakkı özel kesime verilmektedir. Özelleştirmenin sonuçları açısından ise fazla bir farklılık olduğu söylenememektedir. Belediyelerin önceden sunmakta oldukları su hizmetinin fiyatına göre, özel kesim tarafından sunulan su hizmeti %40 daha pahalı olarak gerçekleşmiştir. Bununla beraber, Fransa’da özelleş-

tirme sonrasında da çapraz sübvansiyonların sürmesi gibi nedenlerle sudaki fiyat artışının tüketicilere daha az yansıdığı belirlenmiştir (Dore et al, 2004, s. 49).

United Water adlı şirket, 1998 yılında ABD'nin Atlanta kentinin su hizmetlerini üstlenmiştir. Şirket ve kent yönetimi arasında 20 yıllık bir kontrat yapılmış olmasına karşılık, kent yönetimi tarafından, aradaki sözleşmenin 2003 yılında sona erdirilmesine karar verilmiştir. Bunun en önemli nedeni, Suez'e bağlı şirketin kent yönetiminden sözleşmedeki 428 milyon dolara, daha sonradan doğan bazı masrafları için 80 milyon dolar daha eklemeye çalışması ve ayrıca yapmadığı işler için 37 milyon dolarlık ek bir maliyet çıkarması olarak gösterilmektedir. Ayrıca özelleştirme sonrasında su faturalarında yıllık ortalama %12'lik bir artış gerçekleşmiştir (Public Citizen, 2003, s. 3).

Bulgaristan'da International Water ile Sofya Belediyesi tarafından kente su sağlamak üzere kurulan şirket, sözleşmeyi takiben üç ay içinde su fiyatlarını %25,5 oranında arttırma talebinde bulunmuştur. Kent yönetiminin bunu onaylaması üzerine şirket, sözleşme hükümlerinde ilk üç yıl su fiyatlarının arttırılmasının yasaklanmış olmasına karşılık bu zammı gerçekleştirmiştir (Ulusoy, 2007, s. 158).

Hindistan'da "özelleştirilen akarsular" polis tarafından "su hırsızlığına" karşı korunmaktadır. Endonezya'nın Cakarta kentinde yaşanan özelleştirme macerası, Dünya Bankası'nın su hizmetlerinin özelleştirilmesi konusunda övgüler düzdüğü "yönetişim" anlayışının aslında ne kadar sahte olduğunun gösterilmesi açısından önemlidir. 1990'larda Dünya Bankası, su ile ilgili altyapı yatırımlarının finansmanı için 92 milyon dolar kredi vermeyi kabul etmiştir. Bunun karşılığında Thames Water şirketi (Suharto diktatörlüğü altında yönetilen) ülkeye girip, diktatörün en yaşlı oğlunun şirketi ile beraber çalışmaya başlamıştır. Ortada kamuoyuna açıklanan herhangi bir açık arttırma süreci yokken, Dünya Bankası, bu diktatörlük altında yaşanan özelleştirme sürecini "iyi yönetişim" olarak tanımlamıştır (Public Citizen, 2003, s. 6).

Güney Afrika'da özelleştirme sonrasında günlük 25 litreye kadar suyun kullanımı ücretsiz olarak sağlanmaktadır. Bu uygulama başta olumlu gibi görülse de, bu limitin birey bazında değil aile bazında belirlenmesi ve yoksul bölgelerde bu uygulamanın sürmesini sağlayacak fonların olmaması nedeniyle olumlu olmaktan gayet uzak olduğu ortaya çıkmıştır (Langford, 2005, s. 277). Ayrıca şirketler, bazı bölgelere günde sadece üç ya da dört saat su vermektedirler. Bunun yanında, su hizmetinin verildiği pek çok noktada da musluklardan 90 dakika boyunca sadece "hava" geldiği, ama bu havanın da saatlerdeki sayacı döndürerek su faturasına eklendiği bilinmektedir (Public Citizen, 2003, s. 8).

Şili’de su hizmeti çok kesin bir biçimde fiyatlandırılmış durumdadır. Ancak yoksulların suya erişiminin sağlanması için kamu kesimince su firmalarına bazı sübvansiyonlar sağlanmaktadır. Bununla beraber, yoksul kesimin sadece %60’ının bu uygulamadan yararlanabildiği bilinmektedir. Ayrıca pek çok orta sınıf ailesi de bu haktan bir şekilde yararlanmaktadır (Langford, 2005, s. 277). Buna karşılık Dünya Bankası tarafından Şili’de su hizmetlerini yürüten özel sektör kuruluşu Fransız Suez’e %33’lük kar marjını garanti eden bir kredi koşulu sağlanmıştır (Shiva, 2007, s. 117).

Arjantin’de 2000’li yılların başında yaşanan krizden önce gerçekleştirilen su özelleştirmeleri, su tekellerinin korunmasına yönelik olarak fiyatların dolara endekli olması koşulunu içermiştir. Krizden sonra bu endeksleme sürdürülemez hale geldiğinde Suez’in ısrarı üzerine firmanın Arjantin’deki kuruluşu olan Aquas Argentinas’a Arjantin Merkez Bankası tarafından, borçlarını ödemesinin garanti edilmesini temin etmek amacıyla 1 peso = 1 dolar paritesinden dolar satması gündeme gelmiştir. Aynı dönemde 2 peso = 1 dolar paritesinin geçerli olduğu düşünüldüğünde Aquas Argentinas’ın borcunun yarısının Arjantinli işçi ve emekçilerin üzerine kaldığını söylemek güç değildir (Ulusoy, 2007, s. 157).

Bolivya’nın Cochabamba eyaletinde 1999 yılında Aquas del Tunari adlı firmaya 40 yıllığına verilen su imtiyazı sonrasında su ücretleri %100 ile %200 arasındaki oranlarda artmıştır. Asgari ücretin 100 dolar olduğu ülkede insanların aylık 20 dolar su faturası ödemeye başladıkları bilinmektedir. Ancak, 2000 yılında 7 gün süren eylemler sonrasında sözleşme hükümet tarafından iptal edilmek zorunda kalmıştır. Ardından 2001 yılında Aquas del Tunari’nin sahibi olan Bechtel şirketi Bolivya hükümetine 25 milyon dolarlık bir dava açmıştır (Public Citizen, 2003, s. 5).

Özelleştirme sonrasında Bolivya’da halkın “yağmur suyunu biriktirip kullanması” bile yasaklanmıştır. Ardından yaşanan süreçte Bolivyalıların ülkedeki iki su şirketine karşı yürüttükleri mücadele, iktidara Evo Morales’i getiren süreç halini almıştır (Borata, 2006).

Ayrıca su hizmetlerinin özelleştirilmesi, önemli sağlık sorunlarına da yol açmaktadır. Örneğin 1998’de Avustralya’nın Sydney kentinin içme suyu Suez tarafından alındıktan hemen sonra bu kentin içme suyunda iki önemli parazit türünün ortaya çıktığı ve insan sağlığını tehdit ettiği bilinmektedir (Shiva, 2007, s. 127). Ama meta yaklaşımını savunanlar açısından toplum sağlığının bu şekilde tehlikeye atılması muhtemelen kötü bir sonuç olarak algılanılmamaktadır. Aksine, su endüstrisi ilaç endüstrisi açısından önemli bir talep yaratmış olmaktadır.

Dönüşümün Sektör İşçilerine Yansıması

Su hizmetlerinin metalaştırılması, emekçiler açısından büyük olumsuzluklar barındırmaktadır. Bu süreç, aynı zamanda işsizlik sorununu da gündeme getirmektedir. Dünya Sosyal Forumu'nun Nairobi Su Bildirisinde de bu noktaya vurgu yapılmış, Gana örneği verilerek, özel şirketlerin yeri gelince yüzlerce işçiyi kapı önüne koyabileceği ortaya konulmuştur.

Dünya genelinde kamusal su hizmetleri 1000 kullanıcıya 5-10 arasında işçi istihdam ederken, bu rakam özel kesim tarafından yürütülen su hizmetlerinde 2-3 arasında değişmektedir (Shiva, 2007, s. 117). Yine bu işletmelerde iş güvenliği önlemleri çoğunlukla eksiktir ve çalışma koşulları kamusal sistemlerden daha kötüdür (TMMOB, 2007).

Örneğin, Arjantin'in Buenos Aires kentinde su özelleştirme sırasında yaşanan süreç, benzer bir özelleştirme hamlesine hazırlanan Türkiye sendikaları açısından da önemli dersler içermektedir. Sendikalar, kentteki su özelleştirmesine karşı mücadeleye başlamışlardır. Ancak bu mücadele, şirketin işçilere firmanın %10 hissesini vermesi ile birlikte sona ermiştir. Bu "anlaşma", takip eden dönemde Aquas Argentinas adlı şirketin personel sayısında %50 azaltmaya gitme uygulamasına sendikanın ses çıkaramaması sonucunu doğurmuştur (Public Citizen, 2003, s. 2). Tablo 2'de belli başlı örneklerle özetlenen benzer süreçler dünyanın her yerinde hızla yaşanmaktadır. Denilebilir ki, özelleştirmelerin en hızlı etkisi, kamusal su hizmetleri alanında çalışan işçiler üzerinde olmaktadır.

Tablo 2: Su Özelleştirmeleri Sonucunda İşçilere Yönelik Bazı Uygulamalar

Bölge - Firma

Limeria (Brezilya) - Suez

Uygulama

Personel sayısı ve ücretlerde kısıntı, çalışma koşullarının kötüleştirilmesi.

Cartagena (Kolombiya) - Suez

Sendikalı olanlardan başlamak üzere işçilerin işten atılması.

Guayaquil (Ekvador) - IWL

İşçilerin işten atılması.

Soyfa (Bulgaristan) – International Water

Firmanın işçiler ile müzakerelerisürekliertelemesi. İşçilerin girişimlerinden sonuç alamamaları.

Malawi

350 işçinin aylık 50 dolarlık ücrete karşılık greve gittikleri için işten atılması, geri alınan işçilere eski koşulları dayatan ve greve gitmeyeceklerini taahhüt eden sözleşmeler imzalatılması

Atlanta (ABD) - Suez

Maliyetlerde artış olduğu gerekçesi ile 700 olan işçi sayısının 300'e indirilmesi.

Manila (Filipinler) - Suez

Maynilad Water adlı kuruluşun Manila'da su ve kanalizasyon hizmetlerini yürüten sistemi almasından sonra 2000 işçinin zorla emekli edilmesi, 750 işçinin de işten çıkarılması.

İngiltere – Anglian Water, Thames Water, United Utilities vd.

Toplam 10 şirketin 8'inde 1990 – 1999 döneminde işçi sayısının azaltılması. (İşçi sayısının arttırıldığı iki şirkette ise, işçi sayısının artışının nedeni, daha küçük işletmelerin bu süreçte satın alınmış olmasıdır.) Su hizmetleri alanında toplam istihdamın aynı dönemde %21,5 oranında azalması.

Kaynak: (Ulusoy, 2007, s. 158 – 159), (Public Citizen, 2003), (Dore et al, 2004, s. 44)

Dünya Su Forumlarının Anlamı

Dünya Su Konseyi tarafından 16-22 Mart 2009 tarihleri arasında İstanbul'da yapılacak olan 5. Dünya Su Forumu, daha önce Fas (1997), Hollanda (2000), Japonya (2003) ve Meksika'da (2006) yapılan forumların ardından düzenlenen bir haftalık bir etkinlikler dizisi olarak tanımlanmaktadır. Forumun başlığı ise ilgi çekicidir; "Su için farklılıkların birleştirilmesi." Dünya Su Forumunun gerçekleştirildiği ülkelerde forumun ardından su alanındaki özelleştirmelerin hız kazandığı görülmektedir. Dolayısıyla Türkiye'deki toplantının sonucunda da benzer bir sürece girilmesi beklenmektedir. Burada en önemlisi, özelleştirmelerin sadece içme suyu alanında değil, aynı zamanda sulama alanında da yaşanacak olmasıdır.

Dünya Su Konseyi'nin kurulmasından hemen bir yıl sonra düzenlenen ilk su forumu olan Marakeş (Fas) su forumu, suyun politik alandaki önemine dikkat çekilmesinden daha ileri giden bir organizasyon olmamıştır. Bir anlamda Fas'ta gerçekleştirilen 1997 Su Forumu'nun, bir ısınma turu olduğu düşünülebilir. 2000 yılında Lahey'de gerçekleştirilen forumun ise en önemli özelliği, bakanlar düzeyinde katılımın gerçekleşmesi ve ayrıca Marakeş'teki forumda oluşturulması öngörülen "Dünya Su Vizyonu" adlı metnin tamamlanmasıdır. Bu metin açıkça tüm su hizmetlerinin "tam maliyete göre" fiyatlandırılmasını içermektedir. Ayrıca metin, suyun entegre yönetiminde tüm paydaşların kapsanması şeklinde ifade edilen bir yaklaşım ileri sürmektedir ki, bu da Dünya Bankası tarafından popüler kılınan "yönetişim" mantığının işleminin temennisinden başka bir şey değildir. Yönetişim kavramının altında, sermaye ile işbirliği yapılması konusu zımni olarak mevcuttur (Topçu, 2007(c), s. 45).

2003 yılında Kyoto'da düzenlenen forumda özelleştirmelerin gündeme oturması ve BM tarafından alınan kararların çok fazla dile getirilmemesi eleştirisi konusu olmuştur (Pilavcı, 2008). Yine Kyoto'da suyun bir "insan hakkı" yerine bir "insan ihtiyacı" olarak tanımlanması dikkat çekicidir (Ulusoy, 2007, s. 133). Ayrıca bu foruma katılım ücretleri çok yüksek tutulmuş, forum tam anlamıyla bir neo-liberal kampanyaya dönüştürülmüştür (Topçu, 2007(c), s. 47).

Dünya Su Forumu'nun İstanbul'dan bir önceki ayağı olan 2006 Meksika Su Forumu, suyun ticarete konu yapılabilecek bir mal olduğu görüşünün güçlü bir biçimde dile getirilmesi ve çok uluslu şirketlerin bu alanda faaliyet göstermesinin etkinlik sağlayıcı bir unsur olacak kabul görmesi açısından önemli bir aşama olmuştur. Ayrıca Meksika'daki forumda, Dünya Su Konseyi başkanı Loic Fauchon tarafından, küresel alanda hareket edecek ve su alanındaki

anlaşmazlıklarda kullanılacak bir “barış gücü” oluşturulması önerilmiştir. Bu barış gücünün müdahale alanlarından birisinin de suyun özelleştirilmesine karşı çıkan alternatif hareketler olacağı açıkça ortadadır (Topçu, 2007(c), s. 48).

Meksika’daki forum, su hizmetlerinde özelleştirmeyi savunanlar açısından tam bir zafer olmuştur. Bir yandan Meksika’daki bazı sivil toplum örgütleri tarafından buna karşı çıkılırken, diğer yandan hükümetlerce yayınlanan bildiri, BM tarafından ortaya koyulan ve suyu bir insan hakkı olarak tanımlayan fikirlerden bile açıkça bahsetmeyerek, suyun metalaşmasına göz kırpmıştır. Sadece Küba, Bolivya, Uruguay ve Venezüella hükümetleri alternatif bir bildiri yayınlamaya, su hizmetlerinin GATS kapsamından çıkarılmasını talep etmişlerdir (Pilavcı, 2008).

Sonuçta zamanla küresel çapta bir su hizmetleri fuarına dönüşen dünya su forumları, su alanındaki özelleştirmelerin planlanması, pazarlıkların yapılması ve stratejilerin çizilmesi açısından önemlidir. Bu forumların katılımcıları arasında başlarda piyasacı mantığın aksi yönde düşünen kurumlar ve bireyler olmuşsa da, bunların zaman içerisinde forumu protesto ederek ayrıldıkları, bazen de ayrılmaya zorlandıkları bilinmektedir. Bu anlamda Mart 2000 yılında Lahey’de düzenlenen forum önemlidir. Bu forumda bahsedilen kişi ve kurumlar, forumun büyük su şirketlerini teşvik ettiğini savunmaya başlamışlardır (Pilavcı, 2008). Dolayısıyla forum sürecinin dışında bir muhalefetin örülmesi de bu anlamda Lahey forumu sonrasında başlamıştır.

Bu örgütler tarafından düzenlenen ilk uluslararası konferans, 2001 yılı Temmuz’unda Kanada’da gerçekleştirilmiştir. “İnsan ve Doğa İçin Su Forumu” adını taşıyan bu konferans, su alanında yaşanan metalaşma süreci ile küresel anlamda yürütülecek bir mücadele fikrinin ortaya çıkmasının hedeflenmesi açısından önemlidir (Pilavcı, 2008). 14-19 Mart 2006 tarihlerinde, Meksika’daki 4. Dünya Su Forumu’na karşı düzenlenen Alternatif Su Forumu’na katılan hareketler tarafından bir “Suyun Savunması Bildirisi” hazırlanmıştır. Bu bildiri de suyun kamusal bir mal ve bir insan hakkı olduğu vurgulanmış ve her türlü özelleştirme uygulamasına karşı çıkmıştır. Ayrıca suyun kullanımı ve planlanmasında şu andaki nesiller kadar gelecek nesillere de dikkat edilmesi gerektiği ortaya koyulmuştur. Yine bu bildirin imzacıları, Dünya Su Forumu’na doğrudan karşı çıktıklarını açıklamışlardır.

Ayrıca dünyanın pek çok bölgesinde su hizmetlerinin özelleştirilmesine karşı kampanyalar yürütülmüştür ve yürütülmektedir. İspanya’nın Barcelona kentinde 450 bin kişi suyun özelleştirilmesine karşı yürümüş, Güney Afrika’da sendikalar su özelleştirmesine karşı greve gitmişler ve hükümeti geri adım atmaya zorlamışlardır. Bolivya’nın Cochamamba kentinde suyun özelleştiril-

mesinin ardından yaşanan fiyat artışlarına karşı sendikalar ve diğer örgütler eylemler düzenlemişler, sekiz kişinin hayatını kaybettiği bu eylemler sonrasında şirket ülkeyi terk etmek zorunda kalmıştır. Bu örneklerle Porto Alegre (Brezilya), Emcali (Kolombiya), Paraguay, Gana ve diğer pek çok ülkedeki direnişleri de eklemek gerekmektedir (Ulusoy, 2007, s. 181 – 184).

Türkiye’de Su Hizmetleri Alanında Gelişmeler

Su kaynaklarının ağırlıklı olarak güneyde ve doğuda, nüfusun ise batıda yoğun olduğu³ Türkiye’de son dönemde içme suyu alanında yaşanan tartışmalar genellikle bu mekânsal dengesizlikten ve yerel yönetimlerin bu anlamda sergiledikleri beceriksiz tavırlardan kaynaklanmaktadır. Son zamanlarda medyada sıklıkla İstanbul’da musluklardan pis kokulu su akması, İzmir ve Ankara’nın içme sularının zehirli çıkması gibi haberlerle karşılaşılmıştır.

Su hizmetlerindeki yetersizlikler sonucunda Türkiye’de kişi başına düşen su kullanımı 1995 yılında 8500 m³ iken, bu miktar 2000 yılında 3250 m³’e gerilemiştir. Aynı değere ilişkin 2025 yılı tahminleri de iyimser olmaktan uzaktır: 2186 m³ (TMMOB, 2007). Bu tabloya yetkili organlar deyim yerindeyse “zihni sınır” projelerle çözüm arayışı içerisindeyler. Örneğin Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanı Hilmi Güler, akarsuların da özelleştirilmesinin gündemde olduğunu açıklamıştır. Güler’e göre buradan beklenen gelir yaklaşık 3 milyar dolar düzeyinde olacaktır. Bakanın bu yaklaşımı yukarıda açıklanan meta yaklaşımı ile tamamen uyuşmaktadır. Aslında Türkiye’de su alanındaki metalaşmanın serüveni çok yeni değildir. Aşağıda ele alınacak olan örnekler, küçük çapta da olsa dünyadaki uygulamaların benzerlerinin denendiğini/uygulandığını, sonuçların da yukarıda alıntılanan sonuçlardan farklı olmadığını göstermektedir. Ancak bir farkla; Türkiye’de su “pazarı” oldukça bakir bir alandır ve küresel su devleri için yüksek kâr potansiyeli barındırmaktadır. Bu son olgu, yine aşağıda ayrıntılandırılacak olan Dünya Su Forumu’nun neden İstanbul’da yapılacak olduğunun ipuçlarını vermektedir.

Türkiye’de içme suyu alanında görevli kuruluşlar 1926 yılında çıkarılan Sular Hakkında Kanun gereğince belediyeler olarak belirlenmiştir. 1933 yılında kurulan Belediyeler Bankası’nın ve 1945 yılında bunun yerine kurulan İller Bankası’nın da bu alanda belediyelere yardımcı olması amaçlanmıştır. 1960 yılında ise, köylerin ve nüfusu 3000’in altında olan belediyelerin su temininin sağlanmasından 1953 yılında kurulan Devlet Su İşleri Genel

---

3 Su kaynaklarının %60’ı Doğu Karadeniz, Fırat-Dicle Havzası ve Doğu Akdeniz’de iken, Marmara Bölgesi bu kaynakların sadece %4,5’ine sahiptir. Buna karşılık nüfus miktarı ve yoğunluğu açısından en kalabalık bölge de burasıdır.

Müdürlüğü (DSİ) sorumlu tutulmuştur. 1985 yılında Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü'nün kurulması ile birlikte köylere su sağlama ve küçük boyutlu sulama projeleri yapma görevi bu kuruma verilmiştir (Çınar(b), 2006, s. 228 – 229). 1981 yılında çıkarılan 2560 sayılı İSKİ yasasından sonra, bu tür belediye kuruluşlarının Maliye Bakanlığı izni ile uluslararası piyasalardan borçlanabilmesinin önü açılmıştır. Bu düzenleme, suyun ticarileşmesi için önemli bir adım olmuştur. Ayrıca yine bu düzenleme ile sözü edilen idarelerin kurumun belirleyeceği koşullara “uyum sağlaması” gerekliliği de doğmuştur (TMMOB, 2007).

Sonuçta, 2005 yılında Köy Hizmetleri Müdürlüğü'nün kapatılmasına kadar olan sürede, sulama hizmeti ağırlıklı olarak Köy Hizmetleri ve DSİ⁴ tarafından yürütülmüştür. Ancak bu tarihten sonra bu alanda sadece DSİ'nin faaliyet gösterdiği görülmektedir. Dünya Bankası tarafından yıllardır DSİ'ye yapılan dayatma çok açıktır; “Su kaynaklarının kullanımını yapmayı bırak, denetim işinde uzmanlaş.” Dünya Bankası'nın bu dayatması en son 2006 yılında hazırladığı raporda kendisine yer bulmuştur. Bankanın 2006 Haziran ayında Türkiye'nin Su Yönetimi hakkında hazırlamış olduğu rapor, DSİ'ye sulama projelerinden de uzak durmasını öğütlemektedir. DSİ bünyesinde de özelleştirmelerle ilgili çalışmalar sürdürülmektedir (TMMOB, 2007). Böylelikle hem içme suyunda hem de sulama suyunda tablo giderek netleşmektedir; DSİ ve Köy Hizmetlerinin müdahil olmadığı, belediyelere bağlı su imtiyazlarının küresel su devletine açıldığı bir yapılanma.

Yine bu anlamda, sulama sularının yönetimi de DSİ'den alınarak “Sulama Birliklerine” verilmiştir. Bu birliklerin ise tarım açısından oldukça önemli olan böyle bir konuda yeterli bilgi ve teknik ekipmandan yoksun olduğu, bu birliklerde yolsuzluk iddialarının giderek arttığı ve bu yetki devrinin de içme suyunun belediyelere bırakılmasında olduğu gibi özelleştirmeleri getireceği anlaşılmaktadır. Ayrıca katılımcılık adı altında gerçekleştirilen bu uygulama sonucunda ortaya çıkan yapıda yoksul çiftçilerin söz hakkının olmadığı da görülmektedir (Ulusoy, 2007, s. 190 – 192). Bu dönüşümde AB'nin de önemli payı bulunmaktadır. Yıllardır Türkiye'de su alanında çok sayıda araştırma yapıp raporlar hazırlayan AB, Türkiye'deki 26 su havzasının sayısını 6'ya

---

4 DSİ, 2007 yılında Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı'ndan alınarak Çevre ve Orman Bakanlığı'na bağlanmıştır. Çevre ve Orman Bakanlığı'nın da su kaynaklarının yönetimi konusunda ilgili yasa ile kendisine verilmiş bazı görevleri bulunmaktadır.

indirmeye çalışmaktadır. ⁵ (Kayır, 2008, s. 275).

Son dönemde çıkarılan yeni yerel yönetim yasaları (örneğin 5393 Sayılı Belediye Yasası ve 5216 Sayılı Büyükşehir Belediyeleri Yasası), diğer pek çok alanda olduğu gibi su hizmetleri yönetimi alanında da yerel yönetimlere önemli görevler yüklemiştir. Örneğin Büyükşehir Belediyeleri Yasası'nın 7. maddesinde, belediyenin görevleri arasında; "su ve kanalizasyon hizmetlerini yürütmek, bunun için gerekli baraj ve diğer tesisleri kurmak, **kurdukmak** ve işletmek, derelerin ıslahını yapmak, kaynak suyu veya arıtma sonunda üretilen suları pazarlamak" sayılmaktadır. Diğer yandan 2005 yılında çıkarılan 5355 Sayılı Mahalli İdare Birlikleri Yasası da su kaynaklarının küresel su devlerine pazarlanabilmesi yolunda önemli bir adım olmuştur.

Bu düzenlemelerle su alanında yerel yönetimlerinin yetkilerinin ve sorumluluklarının genişletilmesi bir takım sorunlar doğurmaktadır. Örneğin İzmit ve İstanbul Büyükşehir Belediyeleri arasında Sapanca Gölü'nün kullanımına ilişkin, mahkemeye intikal etmiş bir takım anlaşmazlıklar mevcuttur. Aynı şekilde yer üstündeki belediye sınırları ile yer altındaki kaynakların sınırları birbiri ile aynı olmayabilmektedir. Yetkinin DSİ'de olduğu dönemde kurum, yerleşim yerlerine suyu ihtiyaçları oranında paylaştırmıştır. Bu düzenlemelerden sonra ise belediyeler su için birbiri ile mücadele etmektedir.

Yukarıda belirtildiği üzere, Türkiye'de su hizmetlerinde özelleştirme deneyimleri çok yeni değildir. Sulama ve kanalizasyon alanındaki pek çok örnek⁶ bir kenara bırakılırsa, Antalya, İzmit ve Çeşme'deki uygulamalar oldukça önemli görülmektedir.

Antalya Merkez İlçe Su Özelleştirmesi

Antalya su işletmesi 1996 yılında 100 milyon YTL'lik Dünya Bankası kredisi karşılığında ihaleye çıkarılmış ve ihaleyi Lyonnaise des Eaux firması bir yerli ortağıyla beraber kazanmıştır. Bir yıl sonra yerli ortağın ayrılması ile beraber kurulmuş olan Antsu A.Ş., Antalya'nın su hizmetini sağlamaya

---

⁵ Havza sayısının azaltılması, bazı su havzalarının yok sayılması anlamına gelmemektedir. Bu düzenleme, doğal su kaynaklarının kendi coğrafi sınırları içerisinde yönetilmesi anlamına gelmektedir. Bu yaklaşım sadece AB'ye özgü değildir. Başka uluslararası kurumlarca da desteklenmektedir. Teknik açıdan büyük su sistemlerinin bir bütün halinde ele alınması mantığa uygun gelmektedir. Ancak diğer yandan, bu havzaların bütünlüklü bir biçimde özel kesimin ve küresel şirketlerin yönetimine verilmesinin bir ön hazırlığı olduğu da tahmin edilebilmektedir.

⁶ Bu örneklere Adana Batı Atıksu Atırma Tesisi Projesi, Adana Doğu Atıksu Arıtma Tesisi Projesi, Bursa Atıksu Projesi, Diyarbakır Atıksu Projesi, Erzurum İçme Suyu ve Arıtma Tesisi Ana Besleme Hatları Projesi ve Sivas Atıksu Arıtma Tesisi ve İçme Suyu Rehabilitasyonu Projesi de eklenebilir. Tüm bu projelerde yukarıda açıklanan küresel su devlerinin payı bulunmaktadır.

başlamıştır.

Antsu ile belediye arasında yapılan sözleşme gereğince belediyenin su işlerine bakan kuruluşu olan ASAT'ın 600 km'lik şebeke yenilemesi yapması gerekmiştir. Yine Dünya Bankası'ndan alınan kredinin koşulları arasında geriye ödemede zorluk çıkarmamak, suyun fiyatını günün koşullarına göre ayarlamak gibi maddeler bulunmaktadır. Sonuçta ASAT Dünya Bankası'na olan borcunu ödeyememiş, borç Hazine tarafından devralınmış, kredinin ikinci yarısı Dünya Bankası tarafından dondurulmuştur. Dünya Bankası bu dönemde kredinin salınması için ASAT'ın su fiyatlarına zam yapması koşulunu getirmiştir (Yeni İleri, 2001) Yine 2001 yılında Antsu ve Dünya Bankası, su fiyatlarının belirlenmesi yetkisinin Antsu'ya verilmesi için baskılar yapmaya başlamışlardır. Dünya Bankası tarafından hazırlanan raporda, tehditvari ifadelerle ASAT'ın mali yapısının sürdürülebilir olmadığı, borçlarını ödeyemediği ve bu durumda yüklenicinin yasal iddiaları ile karşılaşacağı belirtilmektedir (Kayır ve Akıllı, 2006, s. 340 - 341).

2001 yılında Lyonnaise des Eaux firması Asat'taki hisselerini Suez⁷'in bir alt firması olan Ondeo'ya devretmiştir. Suez, ASAT'tan 2001 yılı içinde; (1) ANTSU firmasına %15 kâr olanağını yaratacak şekilde hedefleme yapılmasını, (2) Atıksu hizmet bedelinin su bedelinin %75'i oranında belirlenmesini, (3) Enflasyon faktörünün 3 ayda bir yerine aylık olarak hizmet bedellerine yansımaları, (4) Antsu'nun %90 tahsilat oranının ASAT tarafından garanti edilmesini talep etmiştir (Kayır ve Akıllı, 2006, s. 342 – 343). Önceki taleplerle birleştirildiğinde, Antalya'ya su yatırımı yapma koşullarının ne kadar avantajlı olduğu ortadadır. Şunu da belirtmek gerekir; Antalya'nın su hizmetlerinin Antsu'ya devredilmesi, sadece su hizmetinin pazarlanmasının devri anlamına gelmektedir. Yani Antsu firması, altyapı yatırımlarının yapılması ile ilgilenmemiş, sattığı su başına da sabit oranda ASAT'tan komisyon almış, bunun karşılığında sadece su üretimi ve fatura tahsilatı ile ilgilenmiştir. Antsu firmasının ASAT'a yönelttiği eleştiri de, kayıp-kaçak oranını düşürecek yenileme yatırımlarını yapmaması olmuştur.

Ancak sonraki dönemde, ASAT su fiyatlarını beklenen şekilde önemli ölçüde arttırmış⁸ ve belediye halktan gelen tepkiler üzerine fiyat artışlarına müdahalede bulunmak istemiştir. Buna karşılık şirket, 2002 yılında faaliyet-

7 Suez firması, 19. yy. sonundan 1938 yılına kadar Kadıköy-Üsküdar Türk Su şirketinin de sahibi olarak su hizmeti sağlamıştır (Ulusoy, 2007, s. 195).

8 2000 yılında tüm içme suyu kalemlerinde yılın ikinci altı ayında %25 zam yapılmıştır. 2001 yılında ikinci altı aydan sonra zam oranı %13-33 arasında gerçekleşmiştir. 2002 yılında suya yapılan toplam zam %42 oranındadır. Antsu'nun tasfiyesinden sonra zam oranı 2003 yılında %10 civarında kalmış, 2004-2005 yıllarında ise zam yapılmamıştır (Kayır ve Akıllı, 2006, s. 355 – 356).

lerini durdurmuş⁹, aynı yıl içerisinde de uluslararası tahkime başvurmuştur (Ulusoy, 2007, s. 195).

Bununla beraber, Antsu ile belediye ya da ASAT arasındaki gerilim, bir çıkar çatışmasından ziyade başka tür bir anlaşmazlık olarak okunmalıdır. Belediye yönetimi, artan su faturalarının seçimlerde kendilerine oy kaybı getireceği endişesini taşımaktadır. Yoksa, belediyenin su hizmetlerinin özelleştirilmesi ile ilgili bir sorunu bulunmamaktadır. Örneğin Antalya Büyükşehir Belediye Başkanı Hasan Subaşı, su hizmetlerinin özelleştirilmesinin, maliyetlerin düşürülmesi ve verimliliğin artışı için kaçınılmaz olduğunu vurgulamıştır. Yine bir sonraki belediye başkanı olan Bekir Kumbul ise Antalya gibi bir şehirde yaşamının nimet ve külfetleri olduğunu belirterek, bu kentte yaşamının külfetlerine katlanılması gerektiğini belirtmiş ve sudaki fiyat artışlarını savunmuştur (Gazete07, 4.8.1999; aktaran: Kayır, Kendir ve Hayırsever, 1999, s. 196).

Antalya yerel yönetimleri Suez’le tahkim sürecinde de sıkıntılar yaşamaya devam etmişlerdir. Bununla beraber, yaşanan süreçten ders alındığı söylenemez. Bunun yerine yeni anlaşmalar peşinde koşulmaktadır. 2006 yılında Dünya Bankası ile İller Bankası arasında imzalanan 212 milyon Euro’luk “Belediye Hizmetleri Sözleşmesi”, öncekine benzer bir su hizmetleri yönetimi perspektifini içermektedir. Üstelik, Antalya bu sıkıntıları yeni atlattıkça, yeni proje için seçilen belediyelerden birisi yine Antalya’nın Serik ilçe belediyesi olmuştur (Kayır ve Akıllı, 2006, s. 362).

İzmit Kirazdere (Yuvacık) Barajı

Yuvacık Barajı’nın amaçlanan fonksiyonu İzmit kentinin kuzey kesimine su sağlamaktır. Baraj ilk kez 1968 yılında hazırlanan Marmara Havzası İstikşaf Raporu’nda yer almıştır. 1972 yılında İzmit’in su ihtiyacının karşılanmasından DSİ sorumlu tutulmuş, kurumun 1983 yılına kadar hazırladığı raporla projenin planlanması tamamlanmıştır. 1987 yılında barajın inşaatı ihale ile bir ortaklığa verilmiş, inşaatın finansmanında Avrupa Konseyi tarafından sağlanan kredi kullanılmıştır. Bu arada bir yandan projeye İstanbul Büyükşehir Belediyesi de dâhil edilirken, diğer yandan 1989 yılında yatırımın “yap-işlet-devret” modeli ile yapılması kararlaştırılmıştır¹⁰. Bu gelişme üzerine 1995 yılında İzmit-Su Anonim Şirketi (İSAŞ) kurulmuştur. 1998 yılında

9 Suez’in faaliyetlerini durdurma kararı almasının ardından 2001 yılında yaşanan ekonomik krizin de önemli etkisi olduğu tahmin edilmektedir.

10 Barajın DSİ tarafından klasik ihale yöntemi ile yapılması aşamasında toplam yatırım bedeli 480 milyon dolar olarak belirlenmiş iken, yap-işlet-devret modelinde toplam yatırım maliyeti 890 milyon dolara yükselmiştir (Topçu, 2006, s. 307).

barajın inşası tamamlanmış, bundan önce 1995 yılında İzmit Belediyesi ile İSAŞ arasında su satış anlaşması imzalanmıştır (Topçu, 2006, s. 304 – 306).

Antalya örneğinden farklı olarak Yuvacık örneğinde kente sağlanan suyun fiyatlaması konusunda şirkete tam yetki verilmiştir. Bunun sonucunda su fiyatlarında büyük artışlar yaşanmıştır. Suyun pahalılığı nedeniyle, sözleşme gerekleri arasında bulunan, İstanbul Büyükşehir Belediyesi'nin şirketten suyun 2/3'ünü satın alması hükmü gerçekleşmediği için, Thames Water şirketi, suları derelere vermiştir. Hazine Müsteşarlığı'nın şirketin kârlarını garantiye almış olması sonucunda da devlet, dereye akıtılan sular için ödeme yapmaya devam etmiştir.

Yuvacık örneğinde anlaşmazlıkların çözüm adresi olarak uluslararası tahkim gösterilmiştir. Ancak yine bu tarihlerde yasal anlamda tahkime dair bir düzenleme yoktur. Tahkim yasası 2001 yılında çıkarılmıştır. Dolayısıyla anayasaya aykırı bir düzenleme yapıldığı ortadadır (Topçu, 2006, s. 312).

Çeşme ve Alaçatı Belediyeler Birliği Su Özelleştirmesi

Çeşme ve Alaçatı Çevre Koruma Altyapı Tesisleri Yapma ve İşletme Birliği (ÇALBİR) tarafından uygulanan Çeşme-Alaçatı Su Temini ve Kanalizasyon Projesi, Dünya Bankası kredisi ile gerçekleşmiştir. Bu tür yerel yönetim birliklerinin uluslararası kredileri kullanmasının bir örneği olarak Çalbir, önemli bir örnektir (Topçu(b), 2006, s. 379 – 380).

Çalbir ile Dünya Bankası arasında imzalanan sözleşme 13 milyon dolarlık bir kredinin ilgili alanda kullanılmak üzere verilmesini içermektedir. Bu kredinin kullanımının belediyelere yaptırılmamasının nedeni, Dünya Bankası'nın bir dizi proje riski sıralaması, buna karşılık bir belediye birliğinin oluşturularak su hizmetlerinin özel kesime devrini şart koşmasıdır. Dünya Bankası Çalbir'e özel işletmeciyi bulması için, sözleşmenin imzasından sonra on ay süre vermiştir. Bununla beraber şirketle sözleşme imzalanması beklenenden daha uzun sürmüştür¹¹. Dünya Bankası ise bu süreyi kolaylık sağlayarak kredi süresine eklemiştir.

Sözleşme imzalanan şirket küresel su devi Vivendi'dir. 2003 yılından itibaren Çeşme ve çevresinin su hizmetleri bu özel şirket tarafından sağlanmaktadır. Burada kurulan ALÇESU adlı firma, sattığı ve arıttığı suyun m³ fiyatı üzerinden hizmet bedeli almaktadır (Çınar(b), 2006, s. 242). Sonuçta

11 Dünya Bankası raporlarına göre bu gecikmenin üç nedeni vardır; (1) Yeni belediye başkanının özel girişim fikrine sıcak bakmaması, zaman içerisinde ikna edilmesi, (2) Belediyenin nitelikli personel eksikliği, (3) Ekonomik krizden kaynaklanan nedenlerle ilk verilen tekliflerin oldukça yüksek olması (Topçu(b), 2006, s. 399).

Çeşmelilerin Türkiye'nin en pahalı suyunu içmek zorunda kaldıkları bilinmektedir¹².

Tüsiad'ın 2008 Raporu

Su alanındaki özelleştirmelerin büyük oranda küresel su devleri ile ilgili durumlar olduğu, yerli sermayenin ise bu anlamda tam olarak etkin olmadığı savunulabilir. Sadece bu açıdan bakıldığında, yaşanan sürecin TÜSİAD gibi odakların çıkarlarına hizmet etmediği düşünülebilir. Buna karşılık, yerli sermayenin de su alanındaki özelleştirmeler sürecinden çıkarı olduğu ortadadır. Bu çıkarların bazıları şu biçimde özetlenebilir;

- Küresel su devleri ile yapılacak ortaklıklar.
- Özellikle komşu ülkelerde ve Orta Asya gibi bölgelerde alınabilecek ihaleler.
- Küresel su devlerine iç piyasada çeşitli mal ve hizmet temininden sağlanacak yararlar.
- Altyapı yatırımlarının hızlanmasından doğacak inşaat faaliyetlerindeki artış.
- Su hizmetinin özelleştirilmesi sonucunda iç pazarda kendileri tarafından sunulan/sunulabilecek bazı ürünlerin talebinde meydana gelebilecek artışlar; hazır su, ön ödemeli sayaç vb.
- Merkezi ve yerel yönetimlerin Dünya Bankası gibi kuruluşların kredi koşullarına uymalarından doğacak olumlu dışsalılıklar.

Bu doğrultuda, 2008 yılının Eylül ayında TÜSİAD tarafından yayınlanan ve "Türkiye'de Su Yönetimi: Sorunlar ve Öneriler" başlığını taşıyan rapor, Türkiye burjuvazisinin su sorununa yaklaşımını ortaya koyması açısından önemlidir. Rapor, Türkiye özelinde su hizmetlerinin durumuna ilişkin genel bir çerçeve sunduktan sonra sonuç kısmında bir takım öneriler geliştirmektedir. Önerilerin temel eksenini, su konusundaki temel sorunun "su kıtlığı" olduğu noktasındaki ön kabuldür. Buna göre su kısıtı, su talebinde nüfusun artmasına ve gelişmişliğe bağlı artışlardan kaynaklanmaktadır. Raporda bu nedenlerden kaynaklanan kısıtı aşmaya yönelik şu çözüm önerileri yer almaktadır;

- Nüfus artışının ve kentlere göçün kontrolü.
- Artan ihtiyaçları karşılamaya yönelik yeni yatırımlara izin verilmesi.
- Talebin eğitim vd. yollarla azaltılması.
- Yağmur suları, tuzlu suların tatlı suya dönüşümü gibi alternatif ola-

---

¹² 2001 yılı fiyatlarına göre, 1 m³ içme suyunun atık su bedeli dahil fiyatı; İstanbul'da 400.000 TL, Ankara'da 330.000 TL, İzmir'de 440.000 TL iken Çeşme'de 1.100.000 TL olarak uygulanmıştır (Topçu(b), 2006, s. 402).

nakların kullanılması (TÜSİAD, 2008, s. 184).

Yine benzer bir şekilde, tarım alanındaki su kullanımında tasarrufa gidilmesi için çiftçilerin bilinçlendirilmesi, yeni sulama tekniklerinin kullanılması, şehir şebekelerindeki su kayıp ve kaçaklarının azaltılması için de şebekelerin yenilenmesi ve yeni teknolojilerin kullanılması önerilmektedir. Sonuçta raporun suyun kısıtlı olmasından kaynaklanan sorunlara yönelik çözüm önerileri “yenileme yatırımları”, “eğitim” ve “yeni teknolojilerin kullanımı” başlıklarında toplanabilmektedir.

Raporda suyun niteliğinin artırılmasına yönelik önlemler de benzer bir yaklaşımla ele alındıktan sonra, su yönetimi konusunda karşılaşılan kurumsal ve yasal sorunlar sıralanmıştır. Bunların başında hiç kuşkusuz, Çevre ve Orman Bakanlığı ve DSİ tarafından hazırlandığı bilinen ancak içeriği hakkında sadece sınırlı bilgiler bulunan¹³ “Su Yasası” gelmektedir. Aslında hükümetin bu dönemde su alanında getireceği bir düzenlemenin, yerel ve küresel sermayenin çıkarları ile çelişmesi beklenemez. Buna karşılık rapor, yasa hakkındaki bazı söylentilerden yola çıkarak DSİ’nin su alanında yetkileri kendi üzerinde toplayacağı bir taslak hazırlandığını, bu durumda merkezi yönetimin yerel yönetimleri (siz burayı yerel yönetimlerden su hizmetini alacak su şirketleri olarak okuyun) su tahsisi konusunda baskı altına alabileceğini ileri sürmekte ve bunun anlamının da “vatandaşın su hakkına politika karıştırmak” anlamına geleceğini belirtmektedir (TÜSİAD, 2008, s. 200).

TÜSİAD’ın niyeti ortadadır. Su hizmetinin yerel yönetimlerin alanına bırakılması ve bunun sonucunda daha hızlı bir şekilde metalaştırılması ve yeni bir kâr alanı olarak kendilerine sunulmasıdır. Bu bağlamda rapor, 2009 yılında İstanbul’da yapılacak olan su forumunu Türkiye açısından önemli bir adım olarak ele almakta ve bu forumda Türkiye’nin ve benzer ülkelerin su hizmetlerini “geliştirmeleri” için önemli fırsatlar (siz bunu küresel su şirketleri ile pazarlıklar olarak okuyun) doğacağını ileri sürmektedir (TÜSİAD, 2008, s. 201).

Sonuç: Bazı Yanılsamalar ve Çıkarımlar

Su endüstrisinin yıllık kârı yaklaşık 1 trilyon dolar kadardır. Bu rakam, petrol endüstrisinin kârının %40’ını oluşturur ve şimdiye kadar dünyada su hizmetlerinin sadece %5’i özelleştirilmiştir (Kartal, 2008) (TMMOB, 2007).

13 “Su Kanunu Tasarısı Taslağı” adlı metin, 1997’den beri DSİ’nin üzerinde çalıştığı bir metindir. 17 maddeli bu taslak metinde fiyatlandırmaya ilişkin bir düzenleme bulunduğu (8. madde), ancak aynı metnin su kaynaklarının DSİ’nin hüküm ve tasarrufu altında olduğunu belirttiği bilinmektedir (Taşkın, 2006, s. 260).

Dolayısıyla su sektörü olarak anılan bu alan, kapitalist sınıf açısından oldukça önemlidir. Hali hazırdaki sektörlerde yaşanan kâr düşüşlerini aşmanın yollarından biri, yeni metalaşma süreçlerini işletmektir. Özellikle, kapitalizmin günümüzde yaşamakta olduğu kriz düşünüldüğünde, su alanındaki metalaşmanın ne kadar önemli olduğu daha rahat görülebilecektir.

Diğer yandan, aynı metalaşma süreci özellikle işçi sınıfı üzerinde oldukça olumsuz etkiler yaratmaktadır. Artan su fiyatlarının yanı sıra, su kalitesinde yaşanan düşüşler ve özelleştirmeler sonucunda genellikle uygulanan ön ödemeli sistemin dezavantajları, bu olumsuz etkileri doğurmaktadır. Bununla beraber, özelleştirme sürecine muhalif olanlar tarafından bu sınıfsal ayırım genellikle açık bir biçimde ortaya konulmamaktadır. Kentsel içme sularının özelleştirilmesi, kentlerde yaşayan burjuva ve küçük burjuva sınıfları, işçi sınıfına göre daha az etkileyecektir. Sonuçta bu sınıflar için yükselen su faturalarının gelirleri içerisindeki payı, işçi sınıfından daha düşüktür. Çeşme örneğini ele alacak olursak, su fiyatlarında özelleştirme sonrasında yaşanan hızlı artışlar, Çeşme’de 12 ay yaşayan yerleşik işçi ve emekçileri, 3 ayını Çeşme’de geçiren küçük burjuva ve burjuva sınıflara mensup yazlıkçılardan daha fazla etkilemiştir. Antalya örneğinde de benzer bir durum söz konusudur. Şehrin çeperini oluşturan emekçi mahalleleri açısından su fiyatlarındaki artış, zenginlerin barındığı mahallelerin sakinlerinden daha yıpratıcı olmuştur.

Yine bu özelleştirmeler, kadınlar açısından erkeklere oranla daha kötü sonuçlar doğurabilmektedir. Özellikle yalnız yaşayan kadınlar ya da daha genel olarak kadın emeği ile geçinen evler açısından, su fiyatlarının artışı daha yıkıcı olmuştur. Bunun en önemli nedeni, kadınların piyasadan elde ettikleri gelirlerin, erkeklere oranla daha düşük düzeyde olmasıdır.

Diğer yandan, su hizmetlerinin metalaşması süreci okunurken bazı noktaların gözden kaçırılması, önemli politik sonuçlara yol açabilecektir. Önceki dönemde hazırlanan Su Yasa Taslağı’na ilişkin yanılsama bunların başında gelmektedir. Bu taslak daha sonra AKP yönetimi tarafından görmezden gelinmiştir. Yukarıda açıklandığı üzere, taslakta su hizmetlerinin yönetiminden DSİ’nin sorumlu ve yetkili tutulduğu belirtilmektedir. Taslağı hazırlayanlar ise her yerde bu taslağın AB normları ile ne kadar uyumlu olduğunu, ancak AKP’nin bunu görmezden gelmesi sonucunda sorunlar çıktığını ileri sürmektedirler. Örneğin NTV tarafından yapılan haberlerde görüşülen eski DSİ hukuk müşaviri Özbay, AB’ye bu tasarının 2006 sonuna kadar parlamentodan geçirileceği sözünün verildiğini belirtmiş ve taslağın AB normlarına göre hazırlanmış olduğunu, 11 ülkenin su yasalarından esinlendiğini ileri sürmüştür.

Oysa AB normlarını su alanındaki düzenlemeler açısından bir belirleyici unsur olarak almak, yukarıda AB’nin su alanındaki politikalarına ilişkin ge-

liştirdiğimiz tespitler doğrultusunda bakıldığında yanlış bir politik tercihtir. Bu yaklaşım, AB tarafından getirileceğine inanılan “demokratikleşme” sürecine bel bağlayan akımların ortaklaştığı bir noktaya işaret etmektedir. Oysa AB’nin su alanındaki özelleştirmeler konusunda kullanıcıların değil, kendi tekellerinin arkasında durduğu apaçık ortadadır.

Benzer bir yaklaşım, BM tarafından hazırlanan metinlerdeki bazı noktalara sürekli referans verilmesi ve suyun özelleştirilmesi sürecine karşılık BM gibi emperyalizmin egemen olduğu bir kurumdan hayır beklenmesidir. BM tarafından 2000 yılının Eylül ayında düzenlenen Milenyum Zirvesi’nde alınan kararlar arasında “dünyada sağlıklı içme suyuna erişemeyen” kişi sayısının 2015 yılında yarıya indirilmesi ifadesi yer almaktadır. Ayrıca Eylül 2002’de Johannesburg’da düzenlenen Sürdürülebilir Gelişme Zirvesi’nde de suya erişim konusundaki bu hedefe ne şekilde ulaşılabileceği tartışılmıştır. Yine BM, 2002’nin Kasım ayında “herkesin kişisel ve evsel ihtiyaçları için yeterli, güvenli, fiziki olarak ulaşılabilir ve bedeli ödenebilir temiz suya erişim hakkı olduğunu” kabul etmiştir (Pilavcı, 2008). Ancak BM’nin bu yaklaşımı dikkatle izlenmelidir. Çünkü bu yaklaşım kendi başına özelleştirmeyi dışlayan bir yaklaşım değildir. Devletin su hakkını koruması öngörülmekle beraber, özel kesimin faaliyette bulunmamasından söz edilmemektedir (Kartal, 2008).

Su alanında dikkat edilmesi gereken bir diğer yanılsama yerelleşme ile ilgilidir. Yerelleşme sonucunda hizmette halka yakınlık ilkesinin yaşama geçirileceği, böylelikle hizmet sunumunda etkinliğin ve “vatandaş” (siz bunu müşteri diye okuyun) memnuniyetinin artacağı savunulmaktadır. Bununla beraber yerelleşme olgusu, yerel yönetimlerin kendi kapasitelerini aşan pek çok hizmeti üstlenmeleri anlamına da gelmektedir. Böylelikle hem bu hizmetlerin sunumu merkezi kamu otoritesinin alanından çıkarılmakta hem de özelleştirmelerin önü açılmaktadır.

Son ve belki de en önemli yanılsama ise, sürecin ulus devletlerin ortadan kaldırılması süreci ile bütünleşik bir proje olduğunu, su özelleştirmelerinin başlıca hedefinin su politikaları üzerindeki ulusal bağımsız irade olduğunu ileri süren yaklaşımdan kaynaklanmaktadır. Bu yaklaşım Türkiye örneğinde ulusalcı kanattan beslenmektedir ve belirli bir noktaya kadar sosyalist solun argümanları ile oldukça benzeşmektedir. Oysa, sudaki metalaştırma sürecinden merkezi idare, ilgili ülkenin burjuva sınıfı ve yerel yönetimleri büyük oranda kârlı çıkmaktadır. Bu sürecin en olumsuz etkileri ise kentlerde yaşayan işçi sınıfı üzerindedir. Dolayısıyla, yapılacak politik çıkarsamalar da bu gerçeğe uygun olmalıdır. Ortada bahsedilen hâkim sınıflardan ve bunların aracı durumundaki devlet erkenden ayrı bir “ulusal çıkar” olmadığına göre, sudaki özelleştirme sürecinin karşısına dikilmesi gereken sınıf işçi sınıfıdır,

argümanları da kendi sınıf çıkarlarına uygun olarak belirlenmeli, buna göre politikalar üretilmelidir.

Beşinci Dünya Su Forumu, “Su İçin Farklılıkların Birleştirilmesi” temasıyla 16-22 Mart 2009 tarihleri arasında DSİ ve İstanbul Büyükşehir Belediyesi tarafından İstanbul’da düzenlenecektir. Bu forumda ilk kez bir “devlet ve hükümet başkanları zirvesi” yapılması öngörülmektedir. Ayrıca forum sonucunda bir “İstanbul Konsensüsü” oluşturulması hedeflenmektedir.

Forumun yapılacağı yer olarak İstanbul’un seçilmesi tesadüfi olarak görülmemeli ya da bu durum Türkiye’nin salt bu organizasyonu İstanbul’a almadaki bir başarısı olarak değerlendirilmemelidir. Meksika nasıl bir önceki forumun ev sahipliğini su alanındaki özelleştirme potansiyeli vasıtası ile almış ise, Türkiye’de de benzer bir potansiyel ve bu yönde kamusal bir irade birliği bulunmaktadır. Dolayısıyla; forum sırasında işçi sınıfının su özelleştirmeleri karşısında çıkarlarını ortaya koyan bir alternatif program üzerinden güçlü bir kampanya örgütlenmelidir. Ayrıca, forum sonrasındaki süreçte Türkiye’de su özelleştirmeleri için hazırlıklı olmak gerekmektedir. Bu amaçla, su alanındaki sürece ilişkin bir program oluşturulmalı, çeşitli konfederasyonlardan sınıf mücadeleciler sendikalar ve diğer örgütler bu sürekli mücadelede yer almalıdır.

Kaynaklar

BAKKER, Karen J.: “Paying for Water: Water Pricing and Equity in England and Wales”, **Transactions of the Institute of British Geographers**, Yeni Seri, cilt 26, no 2, 2001, s. 143-164.

BARLOW, Maude; CLARKE, Tony: “Who Owns Water?”, **The Nation**, 2 Eylül 2002.

BOND, Patrick: “Water Commodification and Decommodification Narratives: Pricing and Policy Debates from Johannesburg to Kyoto to Cancun and Back”, **Capitalism Nature Socialism**, cilt 15, sayı 1, 2004, s. 7 – 25.

BORATAV, Korkut: “Su Kavgaları: Sıra Türkiye’de mi?”, **Cumhuriyet Gazetesi**, 5 Nisan 2006.

ÇINAR, Tayfun: “Su Yönetimi ve Finansmanında Strateji, Model ve Aktörler”, **Su Yönetimi: Küresel Politika ve Uygulamalara Eleştiri** (ed. Tayfun Çınar, Hülya K. Özdiñç), Memleket Yayınları, 2006.

ÇINAR(b), Tayfun: “Türkiye’de İçmesuyu ve Kanalizasyon Hizmetleri: Yönetim ve Finansman”, **Su Yönetimi: Küresel Politika ve Uygulamalara Eleştiri** (ed. Tayfun Çınar, Hülya K. Özdiñç), Memleket Yayınları, 2006.

DORE, Mohammed H.I.; KUSHNER, Joseph; ZUMER, Klemen:

“Privatization of Water in the U.K. And France – What Can We Learn?”, **Utilities Policy**, cilt 12, 2004, s. 41 – 50.

GLEICK, Peter H.: “Water in Crisis: Paths to Sustainable Water Use”, **Ecological Applications**, cilt 8, no 3, 1998, s. 571-579.

HAYIRSEVER, Ferhunde; TOPÇU, Eral: “Çevresel Hizmetler ve GATS”, **Küreselleşme, Demokratikleşme ve Türkiye Uluslar arası Sempozyumu**, Antalya 27-30 Mart 2008.

JACKSON, Robert B.; et al.: “Water in a Changing World”, **Ecological Society of America**, cilt 11, no 4, 2001, s. 1027 – 1045.

KARTAL, Filiz: “Suyun Metalaşması, Suya Erişim Hakkı ve Sosyal Adalet”, http://alternatifforumu.org/index.php?option=com_content&task=view&id=19&Itemid=34, Haziran 2008, (erişim tarihi: 15.09.2008).

KAYIR, Gülser Öztunalı; AKILLI, Hüsniye: “Antalya Su Hizmetlerinde Özelleştirme”, **Su Yönetimi: Küresel Politika ve Uygulamalara Eleştiri** (ed. Tayfun Çınar, Hülya K. Özdiñ), Memleket Yayınları, 2006.

KAYIR, Gülser Öztunalı: “Küresel Ölçekte Suyun Yönetimi”, **Antalya Su Sempozyumu**, Antalya, 8 Aralık 2007.

KAYIR, Gülser Öztunalı: “Küresel Su Yönetimi ve Türkiye’nin Konumu”, **Küreselleşme, Demokratikleşme ve Türkiye Uluslar arası Sempozyumu**, Antalya 27-30 Mart 2008.

KAYIR, Gülser Öztunalı; KENDİR, Hülya; HAYIRSEVER, Ferhunde: **Su Hizmetleri Yönetimi: Antalya İncelemesi**, TODAİE Yayını, no 299, Antalya, 1999

LANGFORD, Malcolm: “The United Nations Concept of Water as a Human Right: A New Paradigm for Old Problems?”, **International Journal of Water Resources Development**, cilt 22, sayı 2, 2005, s. 273 – 282.

PİLAVCI, Cüneyt: “Dünya Su Forumları Nasıl Gelişti ve Bugüne Geldi?”, http://alternatifforumu.org/index.php?option=com_content&task=view&id=14&Itemid=31, Haziran 2008, (erişim tarihi: 15.09.2008).

PRASAD, Naren: “Privatization Results: Private Sector Participation in Water Services After 15 Years”, **Development Policy Review**, cilt 24, sayı 6, 2006, s. 669 – 692.

Public Citizen: **Water Privatization Fiascos: Broken Promises and Social Turmoil**, Water for All programı için hazırlanmış rapor, Mart 2003.

SALİHOĞLU, Serhat: “Küresel Su Siyaseti Nedir?”, **Su Yönetimi: Küresel Politika ve Uygulamalara Eleştiri** (ed. Tayfun Çınar, Hülya K. Özdiñ), Memleket Yayınları, 2006.

SHIVA, Vandana: **Su Savaşları**, BGST Yayınları, İstanbul, 2007.

TALBOT, Ann: “Marx and Democratic Rights”, 2005, <http://www.wsws>.

org/articles/2005/dec2005/evan-d24.shtml (erişim tarihi: 15.10.2008).

TAŞKIN, Taylan: “Su Yönetiminde Neoliberal “Reform” Girişimleri”, **Su Yönetimi: Küresel Politika ve Uygulamalara Eleştiri** (ed. Tayfun Çınar, Hülya K. Özdiñ), Memleket Yayınları, 2006.

TMMOB Çevre Mühendisleri Odası: **Su Raporu 2007**, <http://www.cmo.org.tr/rapor.php?rid=14> (erişim tarihi: 12.09.2008).

TOPÇU, Ferhunde Hayırsever: “Suda Dış Kredi: İzmit Örneği”, **Su Yönetimi: Küresel Politika ve Uygulamalara Eleştiri** (ed. Tayfun Çınar, Hülya K. Özdiñ), Memleket Yayınları, 2006.

TOPÇU(b), Ferhunde Hayırsever: “Yerel Yönetim Birliği Eliyle Su Özelleştirmesi: ÇALBİR Örneği”, **Su Yönetimi: Küresel Politika ve Uygulamalara Eleştiri** (ed. Tayfun Çınar, Hülya K. Özdiñ), Memleket Yayınları, 2006.

TOPÇU(c), Ferhunde Hayırsever: “Marakeş’ten İstanbul’a Dünya Su Forumları”, **Antalya Su Sempozyumu**, Antalya, 8 Aralık 2007.

TOPÇU, Eral: “Su Politikalarında Temel Yaklaşımlar”, **Antalya Su Sempozyumu**, Antalya, 8 Aralık 2007.

TÜSİAD: **Türkiye’de Su Yönetimi: Sorunlar ve Öneriler**, Ersis, Eylül 2008

ULUSOY, Kudret: **Su Pazarı**, Kristal, Ankara, 2007.

Yeni İleri, “Antsu Kazan Kaldırdı”, 18.10.2001

YILMAZ, Gaye: “Su Sorununa Eleştirel Bir Yaklaşım: Üretimin Bir Faktörü Olarak Su”, **Toplum ve Hekim**, Ocak-Şubat 2008.

YILMAZ, Selim: “Meta Fetişizminde Yeni Açılımlar: Su”, **TMMOB Jeoloji Mühendisleri Odası Haber Bülteni**, sayı 3, 2006.